

zise

Toldhistorisk Tidsskrift

Nr 3

1986

9 årg

Zise, også skrevet cise og sise, er på ældre dansk den folkelige betegnelse for accise.

Før o. 1660 omfatter accisen en broget buket af forbrugsafgifter og forhøjelsestold. Herefter betegner accisen officielt kun en havneafgift, mens forbrugsafgifterne benævnes konsumtion. I den folkelige bevidsthed hang betegnelsen accise imidlertid fast ved forbrugsafgifterne og anvendes synonymt med konsumtion (jf »accisebod«).

Medlemskab af Toldhistorisk Selskab tegnes ved henvendelse til Toldhistorisk Selskab, Amaliegade 44, 1256 København K.

Kontingentet er 48 kr årligt for enkeltpersoner, 500 kr for institutioner og firmaer.

Biblioteksabonnement på ZISE koster 48 kr pr årgang og tegnes sammesteds.

ZISE udsendes 3 gange årligt med ca 40 sider pr hæfte.

ZISE - Toldhistorisk Tidsskrift, er medlemsblad for Toldhistorisk Selskab, stiftet den 24. oktober 1977. Bestyrelsen består af følgende medlemmer:

Tolddirektør C.A. Nielsen (formand)
Sognepræst Arne Hægstad (næstformand)
Overtoldassistent Gunnar Jakobsen (sekretær)
Kontorfuldmægtig Karin Christensen, Frederikshavn (kasserer)
Dr. phil. Anders Monrad Møller (redaktør)
Vicedirektør Kaj Elkrog
Toldassistent I Aage E Hansen, Padborg.
Departementschef René Mikkelsen

Manuskripter der ønskes optaget i ZISE sendes til redaktøren Anders Monrad Møller, Grønsemose Allé 18, 2400 København NV eller sekretæren Gunnar Jakobsen, Toldhistorisk Selskab, Amaliegade 44, 1256 København K.

Manuskripter bør - om muligt - være maskinskrevne, med ekstra linieafstand og en margen på ca 6 cm.

Forslag til illustrationer og billedtekster må meget gerne medsendes.

Redaktionen påtager sig intet ansvar for indsendte manuskripter, og forfatteren bedes derfor beholde en kopi.

Forsiden: A.H. Larsen, der om portrættet bemærker, at han var »usædvanlig sur«. Billedet fra 1944 var bestemt til et »Ausweis« og udtrykket skulle svare til formålet.

vort kontor ved færgen i begyndelsen af 1946 var blevet gjort i stand efter tyskerne, så vi kunne tage det i brug. Og her, i bygning 2, fik vi endda senere et l'hombreværelse! Det gik sådan til:

Lige efter krigen savnede vi af og til mu-

Yngre kolleger vil huske »buret« som »jernlungen«. Navnet må vist være udtryk for en lidt barsk humor og have relation til den store børnelammelsesepidemi i halvtredserne. Jernlungen var den tids respirator.

Indklæbes på side 109

Grænsekontrol i en bevæget tid II

Af A.H. Larsen

Besættelsestiden

Efter tyskernes besættelse af landet faldt de rejsendes antal drastisk. Der skulle tilladelse til såvel ind- som udrejse og sådan tilladelse blev kun givet i meget begrænset omfang til familiebesøg og lignende, til forretningsrejser og, hvad man vel kan kalde officielle rejser. At der senere kom mængder af »orlovsrejsende« og mere eller mindre frivillig dansk og udenlandsk arbejdskraft til tyske arbejdspladser i Norge er en anden sag.

Vor opgave var som hidtil at kontrollere de rejsendes ind- og udførsel af varer og penge. Desuden skulle vi nu udlevere rationeringskort til de indrejsende, d.v.s. kun smørkort til brug på restauranter og højst for 8 dage. Og endelig skulle vi sikre, at de rejsende overholdt et forbud mod at indføre aviser eller andre tryksager, et forbud som blev indført på tysk krav straks efter besættelsen.

Tyskerne

Først to-tre dage efter 9. april viste de første tyskere sig i Helsingør. Til at passe på paskontrollen og os blev der afsat én mand, en marineofficer. Han var i civillevet ingeniør ved et af de nordtyske skibsværfter, talte noget dansk og var en »pæn mand«. Da en kriminalbetjent fra paskontrollen havde antydnet overfor ham, at det

nok ville være velkomment, hvis han mødte civil i visitationsbygningen, så gjorde han det. Og da han skulle hjem til jul spurgte han mig, hvordan han skulle søge om udførselstilladelse til en brugt radio han havde købt. Jeg antydede, at der næppe var nogen der ville interessere sig for en brugt radio, men han ville have formaliteterne i orden, søgte og fik sin udførselstilladelse - på et tidspunkt da de tyske soldater gjorde hvad de kunne for at tømme de danske butikker. Jeg husker ikke om han kom tilbage hertil efter jul, men han blev i hvert fald hurtigt afløst af 2 mand fra Gestapo, *Juhl og Göbbel*.

Juhl var født i Åbenrå, men var flyttet til Flensborg ved genforeningen. Han talte flydende dansk, men de lidt skelende øjne bag skarpe briller og en tør knirkende stemme gjorde ham ikke ligefrem charmerende. Denne karakteristik passede bedre på hans kollega, den smilende lille sydtysker Göbbel. Deres indbyrdes forhold var dårligt og det blev sikkert ikke bedre af at Göbbel var en uddannet politimand, der var nazist, hans overordnede, Juhl, en nazist der var blevet politimand. Göbbel var her i byen et par år, så lykkedes det ham at blive flyttet til København. Juhl, derimod, blev her sammen med skiftende hjælpere til krigens sidste dag, altså i ca. fire år. I den tid blev han almindelig kendt og for-

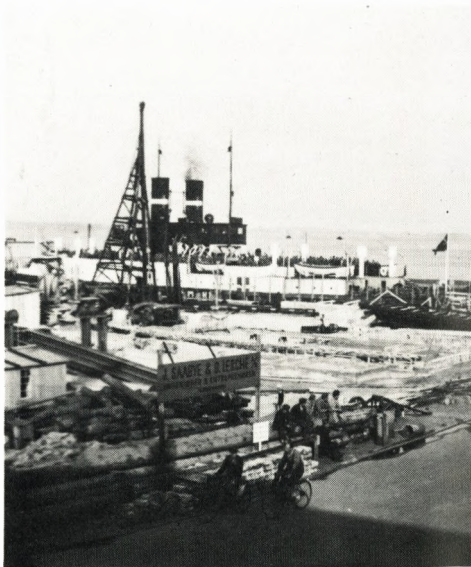
hadet i byen og vidt omkring i Nordsjælland, og han fik simpelthen skylden for alt hvad tyskerne lavede af ulykker. I flere beretninger fra den tid er han omtalt som chef på »Wisborg« d.v.s. chef for Gestapo i Nordsjælland. Det var han i hvert fald ikke, selv om han nok underdrev lidt, da han engang påstod at han var »bare en lille mand«. Det er imidlertid et faktum, at han blev fanget ind efter krigen og stillet for retten her i byen, og at han blev frikendt.

Vort personlige forhold til tyskerne var ikke ligefrem hjerteligt. Men vi gik op og ned ad hinanden hver dag, så vi hilste naturligvis og vekslede bemærkninger om vejr og vind og vi kunne da også lejlighedsvis tale med dem om andre forhold, f.eks. da kollega Pilemand kom på besøg her engang i 1941 eller 1942 og godt kunne tænke sig en tur til Sverige. Det forudsatte naturligvis at

den tyske vagt var indforstået. Jeg ville aldrig have spurgt Juhl, men det var Göbbel, der var vagthavende, og han havde ingen indvendinger, dog henstillede han at vi kom tilbage inden hans vagt sluttede - ellers ville han bare få vrøvl med Juhl. Herefter foregik turen nøjagtig som det ville have været tilfældet før og igen efter krigen. Billetter, pas og andre overflødige formaliteter var ikke noget som vedkom os, hverken her eller i Sverige. Der talte vi med vore svenske kolleger, gik en tur i byen og var hjemme igen i god tid så »vor« gestapomand ikke fik vrøvl.

Men efterhånden som krigen trak i langdrag og ikke udviklede sig til gunst for tyskerne gik det de lidt mere tænksomme af dem på nerverne. En dag da jeg sammen med en af disse tænksomme sad på en bænk bag visitationsbygningen spurgte

Havnepladsen 1942 eller 1943. Den midlertidige visitationsbygning ses i baggrunden. Den lave del til venstre var tyskernes kontor. Der var modtagelse af »diplomater«, som viste sig nærmest at være subsistensløse. Der var fotograferingsforbud, så billederne er taget fra toldbodens loft.

han forsigtigt: »Sig mig hr. Larsen (med stemt s), hvad mener De, og danskerne, egentlig om krigen nu?«. Det var kort efter slaget om Stalingrad, så jeg sagde som sandt var, at vi troede at det nu fortsat ville gå tilbage for tyskerne. Hertil svarede han, som han jo skulle, men uden større overbevisning, at vi nok ville få noget andet at se.

Betydeligt værre var det fat med Fehrmann, en af de få hvis navn jeg endnu husker. Han var her i 3-4 år og havde i den tid udviklet et - mildt sagt - alvorligt alkoholproblem. Han stod en dag udenfor visitationsbygningen sammen med en kollega (til mig) da en anden kollega, Poul Werngren, var på vej over havnepladsen. Hertil bemærkede Fehrmann: »Der kommer hr. Werngren. Han tænker: Der står Fehrmann, det tyske svin!« Det turde være en sjælden udtalelse af en gestapomand, fuld eller ædru.

Lokaler

I 1940 og årene derefter blev der foretaget en del ændringer af kontorerne på toldbo-

den, men bortset fra at vort ekspeditions-kontor blev flyttet over på den anden side af porten var ændringerne uden forbindelse med grænsetrafikken.

Men samtidig planlagde D.S.B. at forøge antallet af færgelejer fra to til tre og at bygge to nye visitationsbygninger i stedet for den ene gamle. Efter forskellige indledende arbejder blev der i 1942 bygget en midlertidig visitationsbygning og den gamle blev revet ned.

Leje 1 og bygning 1, nærmest sundet, skulle etableres sidst. Bygningen skulle være temmelig smal, med en lang skranke, en ekspeditions-pult, et par små rum til kropsvisitationer og et kontor til toldbetjentene.

Leje 2 og 3 med den mellemliggende bygning 2 blev etableret i 1942 og 1943. Visitationslokalet her var bredt med skranke i begge sider, så det var muligt f.eks. at ekspedere ind- og udgående rejsende samtidig. Der var de nødvendige smårum og i den ene side en delvis afskilt ekspeditions-pult med direkte adgang til vort kontor. Paskontrollen havde kontor i den anden side.

Den nye bygning 2 blev færdig i september 1943, men den morgen toldkamret skulle overtage sine lokaler viste det sig, at Juhl og konsorter i nattens løb i bogstavelig forstand havde sat sig på vort kontor.

Det kunne for så vidt være ligegyldigt, for vi havde intet at bruge det til på det tidspunkt, men toldkamret måtte jo indberette sagen til tolddepartementet som på sin side via udenrigsministeriet måtte protestere over for tyskerne. Det skete der naturligvis - og heldigvis - ikke noget ved, for ellers havde det vel været nødvendigt at flytte den ene af de to mand, der skulle passe færger og vejerbod, til det nye kontor. Og så havde de to end ikke kunnet spille idiot-66 i de lange pauser mellem færgerne.

Ekspedition, de rejsende

For hele besættelsestiden gjaldt det at tyskerne først og fremmest generede os ved

deres blotte tilstedeværelse. De blandede sig ikke i ekspeditionen ved skranken, men hvis en af dem alligevel blev nysgerrig og forsøgte at kigge med i en kuffert blev undersøgelsen hurtigt færdig og kuffertilåget smækket i.

Der blev foretaget stikprøvevis kropsvisation, de første to-tre år af en toldbetjent og en visitatrice ansat af toldkamret. Men så begyndte tyskerne åbenbart at tvivle på de pågældendes loyalitet og ansatte selv folk til visitationen, som nu blev foretaget, først af danskeren derefter af tyskeren (som måske også var dansker). I hvert fald i ét tilfælde fandt toldbetjenten et illegalt blad i den rejsendes lomme. Det tog han til sig med en bemærkning om at »det må jeg vist hellere beholde«. Tyskeren, der stod ved siden af, havde intet hertil at bemærke.

Det har sikkert været lignende tanker om manglende loyalitet, som fik tyskerne til omtrent fra samme tidspunkt at hugge »vore« aviser, dem vi havde tilbageholdt ved ekspeditionen og som ofte var medbragt til formålet. Enten blev de simpelt hen lagt på skranken eller også var de lagt demonstrativt oven i kufferten, så vi ikke kunne undgå at se dem. Af og til havde en af vore faste »kunder« fundet en bog, som han mente vi burde læse. Den blev ekspederet på samme måde og endte før eller siden i en bogreol hjemme hos en af os. Kaj Munks »Niels Ebbesen«, trykt i Ringkøbing i 1942 og distribueret i Sverige, står stadig i min reol.

Juhl overraskede mig for øvrigt en dag da jeg, efter at færgen var ekspederet, stod og læste en tilbageholdt avis. Overraskelsen bestod ikke i at han brokkede sig over, at han ikke havde fået avisen, men i at han tilføjede: »De kan jo bare komme ind på mit kontor og læse den«. Det følte jeg nu ingen trang til!

Medens der blev færre »almindelige« rejsende kom der andre til. I »orlogsrejsernes« tid var der især tale om tyske militære

og civile som passerede på vej til eller fra Norge. Dels havde de som transiterende ikke den store toldmæssige interesse, dels var langt de fleste fritaget for toldeftersyn, men der var dog nogle tilbage som skulle ekspederes normalt og enkelte af dem fandt det under deres værdighed at blive kontrolleret af en ikke-tysker. En lille snak med Juhl gjorde det klart for dem at »Ordnung muss sein«. Senere kom der en mængde mere eller mindre frivillige, bl.a. kroater, som skulle arbejde i Norge med bygningsarbejde eller lignende. En flok unge franske kvinder, der var på vej hjem, havde nu nok, efter eget udsagn tvunget, været beskæftiget med bedre betalt arbejde end bygningsarbejde. En ældre *madame* sad på deres fælles pengekasse, en attaché-taske fuld af »Reichskreditkassenscheine« (hed de vist).

Mens orlogsrejserne foregik var der i Hålsingborg placeret en tysk forbindelsesofficer som senere flyttede herover som banegårdsofficer. Han talte udmærket dansk og når han fik rationeringskort kvitterede han omhyggeligt som *van der Flo, R. af D.* Han var i det civile liv musiker, dirigent, og sproget og ridderkorset var efter sigende resultat af et engagement i Tivoli. Han kunne godt optræde i uniform og civil frakke og hat, og han omtalte tyskerne som »tyskerne«, var vel selv friser. En dag jeg havde et ærinde på stationskontoret, så jeg ham i et tilstødende ubenyttet kontor, hvor han, åbenbart forgæves, søgte efter et eller andet i skrivebordsskufferne. Det han søgte var, fortalte trafikassistenten, Göteborg Handels- og Sjöfartstidning, som plejede at ligge i en af disse skuffer, men som altså ikke var kommet den dag.

Alt i alt en højst usædvanlig tysk officer. (Göteborg Handels- og Sjöfartstidning betragtede, som måske ikke alle ved i dag, Hitler og hans kumpaner som en bande forbrydere og lagde ikke skjul på sin mening.)

Jøderne

I 1943 vidste alle i hvert fald noget om hvordan tyskerne behandlede jøderne i andre tyskbesatte lande, og i efteråret 1943 blev det så de danske jøders tur. En københavnsk familie, et ægtepar med to voksne børn, havde forsøgt at nå Sverige i en lille båd, men det var mislykkedes og de var blevet samlet op af færgen og taget med tilbage til Helsingør. Her tog tyskerne dem og anbragte dem på fire stole i visitationslokalet med et par meter mellem hver, medens vi ekspederede de få rejsende. Vi kunne ikke på nogen måde hjælpe dem, og jeg tror nok det var den af krigstidens oplevelser, som gjorde det dybeste indtryk på mig.

Historien endte imidlertid bedre end man kunne forvente. Et par år efter krigen rejste den ene af de fire, datteren, ud herover og hun fortalte mig, at hele familien var kommet hjem i god behold, via Horserød og Theresienstadt.

Flugten til Sverige endte i nogle tilfælde i en tragedie, men i langt de fleste tilfælde godt og i hvert fald i ét tilfælde efter et næsten farceagtigt forløb. En københavnsk pakhusarbejder klagede sin nød til generaldirektøren, som sendte ham hertil. Her blev han forsynet med et godt »arisk« dæknavn, Larsen, og fik uniform på så han ikke virkede påfaldende, når han færdedes på godsekspeditionen sammen med toldbetjentene. Efter et par dages forløb blev han gemt i en stykgodsvogn og den blev som sædvanlig forsynet med toldlåse, som tyskerne endnu på dette tidspunkt respekterede. Overtoldbetjent Hastrup Leth, som senere fortalte mig historien, havde forinden sikret sig, at vognen skulle med en bestemt færge, og han havde aftalt med de to kystbetjente som gjorde tjeneste på færgen, at de skulle sørge for at få Larsen ud af vognen og i land i Sverige. Imidlertid, da vognene blev rangeret om bord viste det sig, at trækket var nogle centimeter længere end beregnet, så den sidste vogn, den hvori Larsen sad, måtte trækkes i land i-

gen. Den kom så med næste færge. Men nu var der kommet andre kystbetjente på færgen og dem kendte Leth ikke, så han tog selv med for at se hvordan turen spændte af. Da den ene betjent åbnede vognen, stak Larsen hovedet frem fra sit skjul og sagde: »Ja, du ved jo besked«. Betjenten var ganske vist lidt fornærmet over at han netop

Bygning 2, der blev taget i brug i 1943. Vort kontor var bag vinduet til højre. Billedet er fra 1945, de mange mennesker venter på de danske jøders hjemkomst.

ikke vidste besked, men det forhindrede ikke, at de alle fire i bedste forståelse samledes om et bord i restauranten inden de sagde farvel til Larsen i Sverige.

Det var medens disse begivenheder fandt sted, at tyskerne rykkede ind i vort kontor, men det varede nogle dage inden de fik døren til visitationslokalet lydisoleret. Hvis man stod ved ekspeditionspulten havde man denne dør lige bag sig, og en dag da jeg ville ordne et eller andet ved pulten kom jeg netop tids nok til at høre en dame sige til Juhl om en eller anden, at »han sejler med jøder«. Da hun forlod kontoret, viste det sig at vor visitatrice kendte hendes navn, så jeg kunne gå ind til kriminalbetjentene i paskontrollen og fortælle dem historien, nogenlunde sikker på at den ville havne det rigtige sted. Det gjorde den også, to mand henvendte sig til damen, udgav sig for tyske politifolk og tog hende med ud på en køretur. Da de havde fået de oplysninger de ønskede, og var kommet et godt stykke fra byen, var hun blevet så bange, at hun, som beretteren bramfrit udtrykte det, pissede i bukserne af skræk. Så fik hun lov til at gå hjem. Den hun havde stukket skete der intet, så tyskerne har åbenbart ikke været særlig interesserede. Hun kom for retten efter krigen, og jeg havde den tvivlsomme fornøjelse at vidne mod hende, en sølle og syg kvinde.

Den sidste tid

I 1944 strejkede vi, var måske ligefrem foregangsmænd i så henseende. Det var nu en billig demonstration, eftersom næppe nogen udenfor etaten opdagede den. Tyskerne havde clearingmyrdet en meget populær helsingoraner, maleren og billedskæreren Otto Bülow. Den dag han blev begravet, lukkede de fleste af byens virksomheder, men vi havde vist ikke forestillet os, at vi skulle foretage os noget i den anledning. Så kom imidlertid en kollegas kone indenfor og fortalte om alle de lukkede forretninger, og da hun spurgte, om vi ikke

også skulle strejke, fandt vi ud af, at det burde vi nok gøre. Jeg underrettede den fungerende chef, idet jeg dog gjorde opmærksom på at vi - selvfølgelig! - passede færger og havn. Han, der var en meget autoritetstro herre, fik vist et chok og erklærede at han ville tænke over sagen. Jeg kunne hertil kun svare: »Tak, men vi går altså kl. 12«, og det beroligede ham næppe. Han nåede dog, efter konference med overtoldinspektøren, at give os fri inden kl. 12.

Efterhånden blev der færre rejsende og færre færgelanløb. Men vi fik i hvert fald om aftenen en slags kompensation for det manglende arbejde ved at spille l'hombre med betjentene i paskontrollen. Senere tog en ældre enlig, og vist temmelig ensom, betjent fast aftenvagt udelukkende for at få lejlighed til at spille l'hombre. Og det fik han, næsten hver aften og ofte til et par timer efter at sidste færge var ekspederet.

Men disse udskejelser ophørte brat den 19. september 1944 da tyskerne gik i aktion mod politiet. Alle fra paskontrollen gik under jorden, vor kortspillende ven dog først efter at han havde hentet radioen på deres kontor og afleveret den på vort. Han var i øvrigt ikke længere væk end at han en gang imellem viste sig på toldboden for at få sin spillelyst tilfredsstillet.

Herefter ændredes vort forhold til tyskerne radikalt. De overtog naturligvis paskontrollen og etablerede samtidig deres egen bagagekontrol i den ene halvdel af visitationslokalet. Den anden halvdel var vores. Lokalet blev delt på langs af en solid væg, og den eneste forbindelse gennem væggen var en dør der låstes fra begge sider og kun åbnedes, mens de rejsende passerede. Også på det personlige plan ændredes forholdet. Vi holdt bl.a. op med at hilse. Det var naturligvis også en billig demonstration, men det føles nu mærkeligt at gå tæt forbi mennesker uden at se dem, mennesker som man i flere år jævnlig har talt med og næsten daglig har hilst på.

Men ellers gik den sidste tid under besættelsen for vort vedkommende uden større sindsbevægelser. Der blev stadig færre rejsende, tog og færger gik mere og mere uregelmæssigt, og alle vidste at afslutningen nærmede sig.

Og den 4. maj 1945 tog begivenhederne fart.

Efter besættelsen - sommeren 1945

5. maj 1945. Jeg skal ikke forsøge at beskrive stemninger og følelser på denne dag.

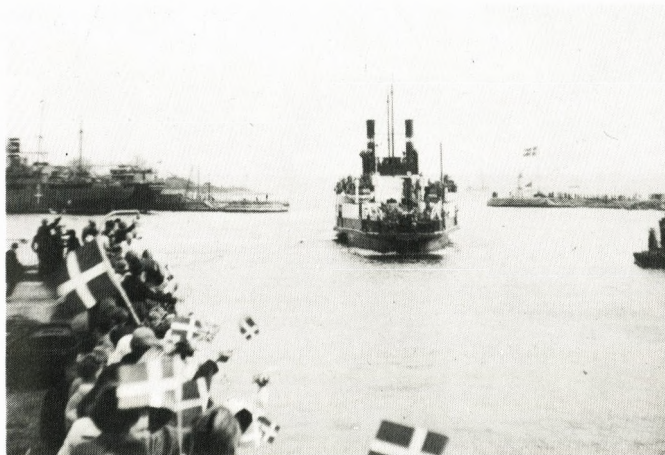
Men om morgenen kunne vi konstatere at tyskerne var forsvundet, og at de i natens løb havde tømt vort kontor. De havde i en skuffe efterladt en primitiv brandmaskine, som dog ikke havde været forsøgt anvendt, derudover kun en gummiknippel og fotografier af Hitler og Himler. Jeg smadrede demonstrativt billederne med gummikniplen og smed dem i havnen, og det syntes tilskuerne åbenbart var en god ide. Det synes jeg ikke i dag, for tingene kunne sikkert have fået en beskeden plads i toldmuseet - og jeg skar oven i købet fingrene på glasskårene.

Politiet var igen dukket op af jorden og havde overtaget paskontrollen, men den

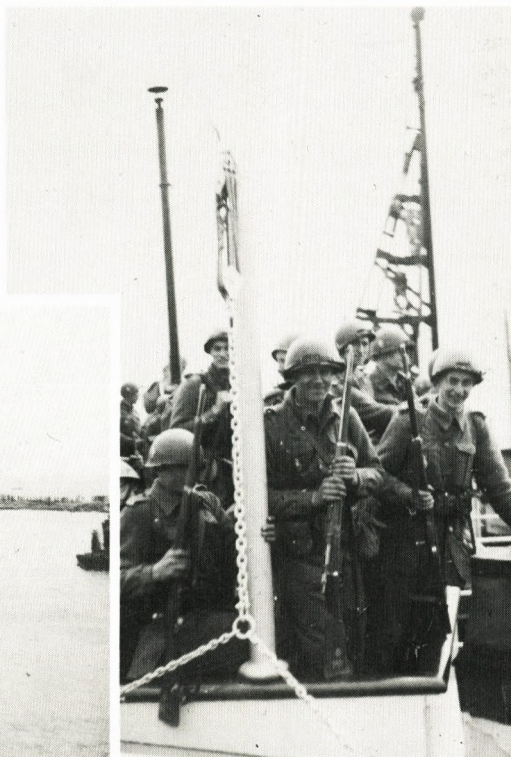
første dag blev der nu ikke meget brug for dem eller os, for både den første og de følgende færger skulle først og fremmest overføre mandskab og materiel fra Den Danske Brigade. Fra samme dag blev engelsk igen vort hjælpesprog i stedet for tysk.

De første måneder efter 5. maj var en mærkelig tid. Der var naturligvis mange flere rejsende end tidligere, selv om der gik nogen tid inden alle formaliteter, rejsetilladelser etc. bortfaldt. Vi kom meget tættere på de rejsende end nogensinde før, »vi kom faktisk hinanden ved« - selv om der ikke var noget der hed sådan dengang.

Det kom især til udtryk i sovevognen om morgenen. De fleste af passagererne var

Første færgen den 5 maj 1945.

... og nogle af passagererne.

nordmænd, og vi var vel i mange tilfælde de første udlændinge de talte med i flere år, bortset fra tyskerne naturligvis. Vi havde været i samme båd, selv om vor plads i båden havde været ulige behageligere end deres, og så havde både de og vi god tid på vejen til København. Resultatet blev ofte en længere samtale hvori bl.a. indgik, at vi, tolderne, modtog takken for alle de pakker med levnedsmidler, som vore landsmænd under krigen havde sendt til Norge. Som bekendt var forsyningsituationen i Norge så dårlig, at det ville tage lang tid at bringe den i orden, medens det dog var muligt for den norske regering omgående at forsyne nordmændene med første-klasses cigaretter. Og et par pakker af disse endte gerne i sovevognsmandens lommer.

Så snart situationen her hjemme var no-

genlunde under kontrol, vendte de danske jøder hjem. Nogle af dem havde fået faste forbindelser, forretningsmæssige eller private, i Sverige og de blev, i hvert fald for et stykke tid, vore faste »kunder«.

Og hen på sommeren kom så dansk-amerikanerne. De kom gerne via Göteborg i gennemgående vogne som vi ekspederede under overfarten. Det var altid en oplevelse at træffe især de gamle af dem, de der efter mange års forløb og måske for første gang kom hjem og fik »Kronborg om styrbord«. Oplevelsen var naturligvis ikke mindre denne sommer i 1945.

I forbindelse med ekspeditionen af disse vogne fik vi en del at gøre med Svenska Amerika Linjen's folk, og det var vel dette der gjorde, at rederiet inviterede to af os til at deltage i sejlturen med »Juleskibet« fra

»Færgekøen« i 1946/1947. Køen kunne være meget længere og fortsatte så langs kajen bag bygningen.

Göteborg til København. »Juleskibet« var en gammel tradition, der dermed blev genoptaget, og også invitationen til os blev en tradition, der i hvert fald blev opretholdt længe nok til, at alle de »ældre« kolleger havde prøvet turen.

Toldkontrol og sang hører normalt ikke sammen. I sommeren 1945 gjaldt det dog ikke ubetinget. En dag var det et østrigsk drengekor, der gav en mindre koncert i visitationsbygningen. Belønningen var bifald og, måske, et par ekstra smørmærker.

En aften var Lulu Ziegler blandt passagererne i den gennemgående vogn og under overfarten sang hun, stående på vognens trinbræt, et par viser, mens en rejseledsager akkompagnerede hende på en ganske lille mundharmonika.

En dag i maj passerede de norske politibetjente Helsingør på vej hjem fra koncentrationslejr. Og medens den lange række af mænd gik gennem visitationslokalet, var der nogle af deres danske kolleger, der stiltfærdigt sang et par vers af »Ja, vi elsker dette landet...«. Og det føltes ganske naturligt ved den lejlighed, den gang.

Rejsende uden penge

Men den i hvert fald for os temmelig rolige tilværelse varede ikke længe. Der blev givet fri bane for alle, blot de ejede et pas. Og de kom fra nær og fjern i tusindvis hver dag og stod i kø i timevis for at komme en lille tur til det forjættede land, der jo flød med mælk og honning. Eller dog med sydfrugter, tændstikker og nylonstrømper, ja endda kaffe, hvis man kunne skaffe sig rationeringskort.

Det var imidlertid ikke så meget varerne som pengene, de svenske penge, som gav problemer. I adskillige år måtte en rejsende hverken ind- eller udføre mere end 100 danske kroner. Det var en bestemmelse som daglig medførte i hundredvis af ind- og udbetalinger af deposita (eller »disponerede« beløb, som det ofte hed). Derimod var der så vidt jeg husker ingen særlige reg-

ler for udenlandsk valuta. Den forudsattes formentlig købt legalt i en bank og sådan var det vel også - i forsvindende få tilfælde. Svenske penge tilvekslede man sig direkte, ofte til en grov overkurs, eller købte dem simpelthen »sort«. Der var egentlig blot tale om at fortsætte en praksis fra de foregående fem år, da selv folk, som end ikke ville snyde skattevæsenet, med den bedste samvitighed af verden skaffede sig eftertragtede varer uden om rationeringer og ordninger af den ene eller anden art.

Vi toldere var, dengang som nu, hverken bedre eller værre end folk er flest. Heller ikke vor moral havde holdt sig på førkrigstidens niveau, og vi ville i hvert fald ikke være de eneste mennesker i Helsingør, som var afskåret fra Hälsingborgs lyksaligheder. Heldigvis kom der en del svenskere som manglede danske penge og derfor ønskede at veksle en tier eller to. Ved skranken afslog vi konsekvent, men henviste til kassen, og der var altid en venlig mand, som ikke ville nægte at gøre en rejsende en lille tjeneste, til den officielle kurs, selvfølgelig. Denne praksis var nok ikke ganske uangribelig, men den skaffede os stiltfærdigt den fornødne valuta så længe det var aktuelt.

Nogle måneder ind i 1946 blev reglerne om udførsel af fremmed valuta uden varsel voldsomt skærpet. Det blev helt enkelt forbudt at udføre fremmed mønt uden nationalbankens tilladelse, det blev forbudt at købe returbillet til udlandet og udenlandske rejsende måtte kun genudføre deres penge, hvis de var deklareret ved indrejsen. Ved en underhånds telefonsamtale fik vi at vide, at bestemmelserne skulle følges efter bogstaven, og det gik vi så i gang med. Det var ingenlunde behageligt, for det betød, at vi ekspederede uafbrudt fra morgen til aften, og at vi nu foruden de danske sedler måtte tælle og kvittere for mængder af svensk småmønt. Hertil kom, at der nu var stressede personer på begge sider af skranken, og at kontrollen trods det store arbejde var lidet effektiv. De rejsendes antal

faldt tilsyneladende ikke nævneværdigt, selvom de færreste af dem lovligt kunne betale for billetten hjem. Det var jo ikke blevet vanskeligere at skaffe svenske penge, så de nye regler betød blot, at pengene nu skulle smugles ud. Folk lærte hurtigt fiduserne, de lokale arrangerede sig vel som oftest med en svensker og i øvrigt krævede det jo ikke megen fantasi at finde ud af, hvordan penge kunne skjules effektivt. Endelig kunne man simpelt hen sende dem som almindeligt brev, restante Hälsingborg. Men vi visiterede stadig så mange som muligt, og der var stadig enkelte som gik i fælden. Forholdene nærmede sig imidlertid efterhånden det normale, især da det uofficielt accepteredes, at vi ikke tilbageholdt mindre beløb end 10 sv. kroner.

Sådan var situationen, da en journalist fandt ud af, at toldvæsenet slet ikke havde lov hjemmel til at foretage kropsvisitation, sådan som det havde været brugt i århundreder. Det medførte en del skrivelser i aviserne, og en diskussion som hurtigt bredte sig til folketinget. Diskussionsdeltagerne, vist udelukkende mænd, arbejdede sig højere og højere op eller, om man vil, længere og længere ned, og der var tilsyneladende ingen grænser for de ydmygelser, som de forestillede sig, at især de kvindelige rejssende blev udsat for i toldvæsenets visitationsrum. Og den gamle fine dr. Starcke gjorde tinget opmærksom på, at toldvæsenets ældgamle fagudtryk *inkvireret* (undersøgt) lå tæt op af *inkvineret* (besudlet).

Der var dog nogle, som tog mere afslappet på tingene. En særdeles attraktiv ung dame, som jeg havde ekspederet ved skranken, leverede sin friske kommentar med en bemærkning: »Hvis jeg skal visiteres, kunne De så ikke tage og gøre det. Jeg kan ikke fordrage at have kvinder til at rage på mig.« Nå, hun blev nu ikke raget på.

Diskussionen havde i hvert fald den virkning, at vi indskrænkede, og efterhånden ophørte med den rutinemæssige kropsvisitation. Hele denne ballade var nu nok uden

større betydning, da forsyningssituationen var blevet bedre, og i slutningen af fyrrerne var krigs- og efterkrigsrestriktionerne i alt væsentligt ophævet.

Automobilerne

Imidlertid var automobiltrafikken kommet i gang igen, og bortset fra den allerførste tid efter maj 1945 voksede den hurtigt. Allerede i 1946 kom M/F »Kronborg« i drift igen, og jeg tror, at vi i dette år eller i hvert fald i 1947 genoptog ekspeditionen om bord. Der var sket en lettelse for de skandinaviske vogne således at man nu, i stedet for de omstændelige garantiordninger, kunne afgive en erklæring, »Nordisk Passerseddel« i 2 eksemplarer. Vi afstemplede dem begge, det ene indsendtes til Centralregistret ved indkørslen, det andet ved udkørslen.

Vore »faste kunder«, dem med »kontrolhæfte« var kommet igen, og der var kommet mange nye til. Vi kunne konstatere, at store grupper var rykket op i automobilejernes kreds, men at det stadig langt fra var hvermands sag at have vogn.

Omkring 1948 var situationen således, at en stor del af godstrafikken foregik om natten med færger, der sejlede efter behov, og at så godt som alle biler ekspederedes om bord, d.v.s. at vi sejlede med alle færger i dagtimerne (kl. ca. 6.00 - 24.00) hele året. Lastbiler og busser var begyndt at komme i større antal, og det svenske »Linje-buss« havde allerede i flere år haft sine blå busser kørende i faste ruter ned gennem Europa. Heri skete der i resten af min tid, til og med 1952, ikke de store forandringer, når man vel at mærke ser bort fra at trafikken, herunder også lastvognstrafikken, steg voldsomt fra år til år.

Lokalerne

Under krigen, da vi sjældent var mere end to-tre mand til stede samtidig, havde vi plads nok i kontoret på toldboden. Men da der igen kom gang i tingene kneb det, indtil

vort kontor ved færgen i begyndelsen af 1946 var blevet gjort i stand efter tyskerne.

Lige efter krigen savnede vi af og til muligheden for at kunne foretage en afspærring på langs af bygningen, f.eks. med en kæde eller lignende og toldkamret anmodede derfor D.S.B. om at etablere en sådan mulighed. Efter nogen tids forløb havde sagen ikke længere interesse, og den var gået helt i glemmebogen, da en arkitekt fra D.S.B. to-tre år senere dukkede op ved færgen for at se på forholdene. Jeg forklarede ham, at vi ikke længere havde brug for nogen afspærring, men at det naturligvis *kunne* blive tilfældet senere, og at det i givet fald skulle være en let, ikke-permanent konstruktion.

Længe efter dette besøg opstillede D.S.B. så sin løsning, en mere end mands-høj konstruktion af jernrør, plader forned og råglas foroven, som gik gennem hele lokalets længde. Midtvejs var konstruktionen udbygget til et rum på ca. $3 \times 1,5$ m, beregnet til opbevaring af indskrevet rejsegods, som tidligere havde stået frit tilgængeligt på eller bag skranken. Det havde det ganske vist ikke gjort i flere år, idet der i begge bygninger var tomme visitationsrum, der kunne bruges til formålet. Endelig kom alt rejsegods gennem bygning 1, bortset fra en enkelt kuffert, der var havnet i bygning 2, i »buret«, som det hed i min tid. Den blev til gengæld først fundet igen efter at D.S.B. havde udbetalt erstatning.

Men var buret ikke anvendeligt til andet, var det et udmærket rum til kortspil. Der var netop plads til et bord og 4, til nød 5 stole, og det tog ikke mange sekunder at rejse sig, lægge kortene og komme på plads bag skranken. Og når den sidste rejsende havde forladt lokalet, gik det lige så hurtigt at komme tilbage og fortsætte spillet som om intet var hændt.

Yngre kolleger vil huske »buret« som »jernlungen«. Navnet må vist være udtryk for humor og have relation til elammelsesepidemi i halvningen var den tids respira-

tor.

Kontorerne på færgerne var af meget forskellig standard, men på de dengang nyeste, M/F »Helsingør« og den lidt yngre M/F »Hälsingborg«, var de fortræffelige. De to færger - delvis ombyggede - er i dag de ældste på overfarten. Svenskernes og vore kontorer er set udefra uforandrede, men nu er det, ironisk nok, derfra det toldfri salg finder sted.

Personale og organisation

Da krigen sluttede var vi ved toldstedet syv toldassistenter, hvoraf den ene var forflyttet herfra pr. 1. juni 1945. Det var det mindste antal i hvert fald siden 1920, men allerede hen på efteråret var det steget til 14 mand. I de følgende år steg trafikken imidlertid så hastigt, at personaletilgangen ikke kunne følge med, og det var derfor nødvendigt med afløserassistance ikke alene om sommeren, men i perioder hele året igennem. I min sidste sommer i toldopsynet, 1952, var vi, afløsere medregnet, 35 mand. Det blev et foreløbigt maximum, for det følgende år påbegyndtes en forenkling af den umådelig arbejdskrævende ekspedition af udenlandske motorkøretøjer.

Både udvidelsen af det faste personale og de mange afløsere medførte, at flokken af kolleger stadig fik nye medlemmer, med en enkelt undtagelse unge mennesker. De kunne groft deles i to kategorier, de fornuftige, fortrinsvis dem der havde familieansvar eller ventede at få det. De kunne spare et pænt beløb op af de rigelige ekstraintægter som på årsbasis kunne beløbe sig til ca. 50% af den faste løn, hvortil altså for afløserne kom dagpenge. Den anden kategori, de ufornuftige, dem uden ansvar, kunne tillade sig at have det temmelig morsomt og endda, som en af dem gjorde,

samle sig et pænt antal 100-kronesedler mellem bladene i tbr (toldbehandlingsreglement). Alt i alt en broget skare, hvoraf enkelte vel var mere brogede end godt var. De nye i byen, og dem var der altid en del af, levede delvis på feltfog og de holdt ofte til på toldboden også i fritiden. Og de dannede den reserve, der kunne trækkes på, når der manglede en trediemand, f.eks. på en af færgerne eller i visitationsbygningen, i »buret«.

Efterhånden var vi blevet så mange assistenter ved toldstedet at vor halvofficielle tillidsmand, vor mand i etatsforeningens bestyrelse, J.U. Sølling, måtte have assistance. Vi valgte derfor et »Råd« på vistnok fire personer. Det lød dyrt og Sølling burde naturligvis have været rådspræsident, men blev kun formand. Jeg blev kasserer, og min væsentligste opgave var at fordele ekstrairindtægterne. Rådet fungerede ganske som en foreningsbestyrelse, omend lidt mere formløst, og dets medlemmer dannede den første bestyrelse i »Helsingør Toldassistentforening« da den stiftedes i 1948.

Rådet optrådte officielt i hvert fald ved to lejligheder. Efter gennemførelsen af de meget skærpede valutaregler klagede vi vor nød til tolddepartementet, som omgående sørgede for et par afløsere mere. Det vakte ikke ubetinget jubel hos alle kollegerne, for mere personale betød mindre overarbejde og dermed færre penge. I det andet tilfælde klagede vi via etatsforeningen over chefens personaledispositioner. Resultatet blev, at han fik besøg af en mand fra overtoldinspektoratet, og de to havde en samtale som, efter lyden at dømme, indeholdt mange store bogstaver. I en senere samtale med Sølling og mig bekræftede otmanden, at tjenestetidsreglerne naturligvis skulle overholdes - hvilket ikke forhindrede samme overtoldinspektorat i at disponere således, at dette ikke kunne lade sig gøre.

Den hjemmeverende del af personalet
en dag i 1946.

Fra venstre, siddende:

Toldassistent J.U. Sølling, kontorist
Ruth Edelfors, toldkasserer O.H. Rasmussen, toldinspektør J. With, overtoldassistent E.M. Hintze, overtoldassistent O.F. Jensen-Fangel.

Stående fra venstre:

Stibjerg, toldassistent K.E. Lindgren,
toldassistent K.E. Tamboe, toldelev L.
Kaarup, toldassistent R. Foldager,
toldelev H. Hvidtfeldt Larsen, toldassistent H.A. Jepsen, toldassistent J.I.
Barfod Christensen, overtoldassistent

A.E.F. Lyngkilde, toldassistent

H.V.K. Ekberg, toldmedhjælper

H.A.S. Bræmer, toldvagtmester H.S.

Larsen, toldassistent V.E. Karlsson og

overtoldbejant F.H. Hellesen.

Billedet skulle ifølge fotografens forklaring bruges til en artikel i et svensk magasin, men han solgte naturligvis, om det ønskedes, eksemplarer til personalet.

Jeg mindedes, at en Odense-bekendt engang havde fortalt mig, at hans firmas filial i Fåborg, da han var ansat der, havde fået besøg af en fotograf, der fik hele personalet trommet sam-

men for at fotografere dem til en artikel i »Illustreret Tidende«. Personalet bestilte deres billeder, betalte dem og fik dem leveret, men »Illustreret Tidende« viste sig at være gået ind mange år tidligere. Nogle år senere, da min bekendt var flyttet til firmaets hovedsæde i Odense, kom fotografen på besøg der. Deres samtale forløb omtrent sådan:

»God dag, mit navn er ...«

»God dag, ja, jeg var jo i Fåborg i 1930«.

»Jaså, så må De undskyldte hr, farvel.«
I Helsingør hørte vi da heller aldrig mere til det svenske magasin.

Rådet afholdt også personalemøder. Da vi ikke kunne være andre steder end i visitationslokalet, måtte vi vente til efter sidste færges afgang, så mødetiden kunne blive ret usædvanlig, f.eks. kl. 23.57. Men så var der heller ikke noget, der hastede, vi havde natten for os.

Tjenesteforhold m.v.

Det var først og fremmest rent lokale spørgsmål, der optog os, især de hyppige ændringer i tjenesten, som den hurtige udvikling i trafikken medførte. Et særligt problem var nattevagten, der var blevet inddraget, da havnen under den sidste del af krigstiden var lukket om natten. Den ville vi naturligvis gerne have tilbage, for den var stadig en såre behagelig tjeneste, og vi fik et godt argument da D.S.B. begyndte jævnlige at tage passagerer med på den første godsfærge mellem kl. 1 og 2, og blot underrettede toldvæsenet lige før tjenesten sluttede kl. 24. Argumentet var imidlertid ikke nok, før D.S.B. en aften efter midnat ringede efter mig, simpelthen fordi jeg var den eneste af assistenterne, der havde telefon (som et forsikringselskab betalte). D.S.B.-manden kunne godt forstå, at jeg ikke havde telefon for at kunne tilkaldes om natten, så han ringede i stedet til chefen, som ringede til en kontrollør, som måtte af sted for at ekspedere færgen. Derefter blev nattevagten genindført.

Tjenesten var, som tidligere nævnt, tilrettelagt som en omgangstjeneste, men det var ikke blevet lettere at få puslespillet til at gå op eller at undgå store forskelle i de enkeltes tjenestetid. Vi kunne stadig bytte tjeneste, men det var vanskeligt at arrangere i større omfang, og næsten umuligt, hvis det blev nødvendigt med trekantbytning.

Men så opfandt vi »Clearinglisten«, hvor hver mand havde sin timekonto. Og der var virkelig tale om et Columbusæg, der stort set løste disse problemer. Det var ikke længere nødvendigt direkte at bytte sig til ekstra fritid, man aftalte blot med en eller

flere kolleger, at de skulle passe ens tjeneste. Aftalen blev, bl.a. til orientering for toldkamret, noteret i tjenestefordelingen, og i clearinglisten blev de pågældendes konti debiteret eller krediteret for de timer det drejede sig om. Hvordan eller hvornår de enkelte skaffede sig balance på deres konto var deres egen sag. Og især afløserne fandt ud af, at det var nemt at bytte sig til en periode med mere eller mindre uafbrudt tjeneste, efterfulgt af tilsvarende samlet fritid, som de kunne tilbringe i familiens skød. Bortset fra at vi, bl.a. af hensyn til afløserne, måtte fastsætte visse begrænsninger for timegældens størrelse var der ingen regler. Man kunne tage overpris for tjeneste lørdag aften eller overtage en nattevagt til udsalgspis, man kunne konvertere spillegæld til timer eller købe timer kontant, hvis man ellers kunne blive enige om det. Af og til blev listen stemt af »over tværs«, og hver måned blev der foretaget udligning mellem dem, der ifølge den officielle tjenesteliste havde haft mere, og dem der havde haft mindre end den gennemsnitlige tjeneste i den forløbne måned.

I 1947 fik vi en ny chef, toldinspektør Niels Mortensen, som kom hertil fra Færøerne. Der havde han gjort tjeneste siden 1939, og der havde han under krigen »fået sin sag for«. Det fik han i fuldt mål igen, da han kom hjem og overtog et på flere måder forsomt toldsted, der ydermere var i rivende udvikling.

I 1948 begyndte for mig en, tjenstlig set, noget rodet tid. Først fungerede jeg i en stilling i overopsynet, en stilling som jeg søgte, men ikke fik. Det varede i 5 måneder, så måtte jeg tilbage i assistentfordelingen igen, og jeg nåede lige at være med til at stifte »Helsingør Toldassistentforening« inden jeg 1. december 1948 blev overassistent og igen rykkede »op« i overopsynet, og dermed ud af assistentforeningen. Denne gang varede herligheden lidt over et år. Så blev der oprettet et par kontrollørstillinger mere, og turen gik atter den anden vej.

Vi, overassistenterne, blev enige med assistenterne om en ordning som bl.a. indebar, at vi ikke længere skulle have egentlig skranketjeneste eller nattevagt, men i øvrigt delte vi tjeneste og ekstraindtægter, »cleared«, spillede l'hombre og blev igen medlemmer af assistentforeningen, for mit vedkommende ved første givne lejlighed af dens bestyrelse.

Sådan var min situation da overassistent på kontoret frk. E.M. Hintze døde i februar 1953. Jeg afløste hende på kontoret og dermed begyndte et nyt afsnit af min toldertilværelse.

Tre episoder

I årene efter krigen havde vi, i forbindelse med eller som følge af tjenesten, mange småoplevelser, morsomme eller i hvert fald overraskende.

I en periode, vel i vinteren 1945/46, kørte togene kun hver anden dag på grund af brændselsmangel. Færgerne sejlede imidlertid hver dag. En svensker på vej til Sydamerika var ikke opmærksom på dette for-

hold og var altså strandet her. Carl Lissa-bech, tidligere sømand, fagforeningsmand, medhjælper hos færgemanden, med illegalt arbejde på begge sider af sundet under krigen og nu selv den sidste privilegerede færgemand, samtidig og senere ansat hos K.F. Marstrands Eftf., havde taget sig af ham. Ud på aftenen har han åbenbart haft et ærinde hos os, de besøgte os i hvert fald på færgekantoret. De var i højt humør og sang lidt for os, nogle strofer fra »Bohème«. Carl forsøgte sig, absolut uden held, som sopran med »Man kalder mig Mimi...«. Svenskeren klarede sig bedre med »Så kold den lille hånd er...«, og det var der ikke noget mærkeligt i, han var en verdensberømt sanger på vej til sin første udenlandsturne efter krigen.

Samme eller måske den følgende vinter kunne Oslo-båden ikke gå til København og gik derfor på en enkelt tur ind her. I overtoldinspektoraterne for København og Østifterne havde man, uden at tale med toldkamret om sagen, fundet ud af at det var nødvendigt at sende københavnske toldere hertil for at ordne denne alvorlige sag. Det blev en besynderlig forestilling. Vi, kontrollør, assistenter og toldbetjent, ekspederede som sædvanlig passagererne fra færgen. Så trak vi os fornærmede tilbage til vort kontor, hvorfra vi kunne se et tilsvarende hold af københavnerkolleger myldre ind i den anden side af bygningen, ekspedere Oslo-bådens passagerer og derefter forsvinde igen.

Omtrent på samme tid kom lyntogene i gang igen. For at få pladsbillet stillede folk sig i kø aftenen før der om morgenen åbnedes for pladsbestilling, og af en eller anden grund fik køen natlogi i visitationsbygningen. En morgen, da kollegerne mødte til morgenfærgen, var der en mærkelig lugt i lokalet og en af dem, Knud Tambo, kunne følge lugten til papirkurven. Der kunne han konstatere, at en af de ventende, der åbenbart ikke havde ønsket helt at forlade

Verner Boisen og forfatteren på M/F »Helsingør« i 1950 eller 1951. Bag mig ses skydelemmen til vore svenske kollegers kontor samt mikrofon og højttaler til færgens anlæg.

køen, havde brugt papirkurven til noget, den aldeles ikke var beregnet til og, hvad der var det værste, havde pyntet på resultatet med et par nummererede kvitteringsblanketter fra en blok, der var glemt på skranken. Af hensyn til disse blanketter skrev Tambo en nydelig og korrekt indberetning, som jeg dernæst afleverede til den fungerende chef. Jeg har nok ikke set tilstrækkelig alvorlig ud, for han så bebrejdende på mig og spurgte: »Hvad tror De, de siger i Departementet?« Nå, »de« gav os da lov til at afskrive blanketterne. Lyntogs-køen blev flyttet.

Fire rejsende

Som tidligere nævnt kom vi efter krigen tættere på de rejsende end før, og det kunne i visse tilfælde i hvert fald nærme sig et privat bekendtskab. Nogle eksempler:

Henrik Tholstrup, en af de ikke ukendte brødre Tholstrup, rejste meget hyppigt herover, under krigen naturligvis som »fodrejsende«, senere i bil. Han var en af de få som havde rejsetilladelse under hele krigen og han var sikkert den eneste, der havde klaget officielt over Juhl, ikke fordi han ventede at klagen ville give noget resultat, men mere for at demonstrere sin gode samvittighed (som ikke var så god endda). Han var altid venligt imødekommende, men spildte i øvrigt hverken sin egen eller vor tid, var helst sidst om bord og først fra borde og havde oftest svar på vore spørgsmål inden de var stillet. Altså den ideelle rejsende, hvis man blot var opmærksom på at begreberne »lidt« eller »en smule« ikke helt dækkede det samme for ham som for toldassistenten på den anden side skranken, især ikke når det drejede sig om hans egne produkter. En smule ost i bagagerummet kunne således godt betyde to-tre store runde oste.

En slags rekord i så henseende var det dog da han spurgte en af kontrollørerne om han kunne tage »lidt« ølandsfliser hjem. Kontrolløren har sikkert regnet med,

at det var begrænset, hvor mange fliser der kunne være i bagagerummet på en bil, og har derfor sagt ja. Et halvt års tid senere kom fliserne så, med skib til Hornbæk!

Sidste gang jeg talte med *Henrik Tholstrup* var mange år senere, på storebæltsfærgen hvor vi, med vore koner, kom til at holde ved siden af hinanden. Da havde han også en smule ost i bagagerummet, en ny produktion, »Blå Castello«.

Dansk-amerikaneren *Nielsen*, der hed noget helt andet, kom et af de første efterkrigsår hjem med sin kone, sin kæmpestore bil og sin chauffør. Han købte en lille villa på kysten, satte den i stand til sommerbeboelse og forsynede den med allehånde teknik, medbragt fra Amerika. Han var midaldrende, måske lidt stor i slaget, men en rar og fornøjelig mand, som efterhånden blev godt kendt blandt os, fordi han ofte kom på toldboden, når familien boede her. Han kastede især sin kærlighed på daværende overassistent O.F. Jensen-Fangel og mig, vist nok fordi han troede, at det var os der havde ekspederet ham og hjulpet ham lidt til rette, da han første gang kom hertil. Det var tilfældet for Jensen-Fangels vedkommende, mig må han have forvekslet med en anden. Men resultatet blev, at vi af kollegerne blev udnævnt til »Nielsens venner«. I den egenskab blev vi med vore koner inviteret til en lille middag for at hilse på hans kone og se det nyindrettede hus. (Hentet og bragt i kæmpebilen.) Og ved tilbagereisen til Amerika hen på efteråret efterlod han en omfangsrig julepakke til hver af os.

Det sidste år han var hjemme, var han blevet betydelig mere afdæmpet. Forretningen gik vist ikke helt så godt som før, og hans ægteskab var gået i stykker. Sidste gang jeg så ham var en aften ved færgen, hvor han præsenterede mig for sin nye dame. Mit navn nævnede han, hendes blev til nogle uforståelige lyde, formodentlig fordi det »papirløse« dengang var noget man gik stille med.

En helt anden type var *Konsulen*, en dansker der var blevet svensker. Han var en stilig ældre herre med hvidt hår og snorlige nakkeskilning, boede fast i Sverige, men ejede tillige et mindre gods i Nordsjælland. Han rejste et par gange om ugen, og det var fast skik, at han bød en cigar når han fik udleveret sine smørmærker. Derfor blev han blandt os til »Konsul Cigar«. Jeg tror han satte pris på at blive tituleret korrekt og på at vi hilste, når han gik gennem visitationen. Det kunne man naturligvis grine ad, hvis man havde lyst, med han var en rar og venlig mand og vi *gjorde* honnør og vi *sagde* Hr. Konsul. Han inviterede os efter tur hjem til frokost, og det foregik således, at han f.eks. når han rejste ud man-

dag sagde, at han ville komme igen fredag kl. 11 i bil og at han så gerne ville have 3-4 mand med hjem. Vi fik en beskeden, men hyggelig frokost sammen med ham og hans kone, så det smukke hjem som han med rimelighed var stolt af, de dejlige omgivelser og staldene med hvide fliser. Derefter var der tid til lidt snak og et parti billard og så kørte han os hjem til Helsingør. Han kørte som en brækket arm, men *var* en rar mand.

En aften ankom med sidste færge en svensker, *Svensson*, som alle anonyme svenske hedder. Han lignede ikke en smugler, men det han var, en midaldrende, velhavende svensker med stor og dyr bagage.

Ekspeditionskontoret ved Færgen, ca 1947. Personerne er fra venstre: Forfatteren, H.A. Jepsen, Poul Madsen og R. Foldager.

For en ordens skyld stak jeg en hånd ind i en af hans kufferter, og fik en flaske champagne med ud. En grundigere undersøgelse bragte adskillige flasker og mange andre sager frem, så meget, at det efter min mening ikke kunne være til privat brug. Svensson havde travlt, så han deponerede et rundt beløb.

Da han næste dag mødte på toldboden for at afregne, var han ledsaget af en dansker, en kendt forretningsmand. De blev ekspederet af medunderskriveren på rapporten, Knud Tambo, og det blev en højst usædvanlig ekspedition. Det lykkedes danskeren under fire øjne at få fortalt Tambo, at Svensson var en overordentlig velhavende mand med meget flotte vaner, og at det var utænkeligt, at han skulle medføre varer, der ikke var til eget brug. Men Svensson skulle altså betale. Beløbets størrelse interesserede ham ikke, men han fik da ombyttet sin svenske check med et rundt beløb i danske penge. De penge, der blev til overs, ville han ikke have, Tambo naturligvis heller ikke, så det endte med, at den danske ledsager blev sendt af sted for at indbetale beløbet for toldassistenternes regning hos vor alt-mulig-leverandør, K.F. Marstrands Eftf. Derefter var det tid til frokost. Også chaufføren skulle leve, så han fik 50 kr. »til at spise for«, (50 kr. = ca. 2 dages løn for en toldassistent). Frokosten var vist, bortset fra husets bedste cognac, tilfredsstillende, og så kunne Svensson endelig drage af sted med sine varer. Han efterlod dog 2 flasker champagne og 2 flasker hårvand til Tambo og mig.

Svensson kom her ofte i den følgende tid, og det vi hørte om ham bekræftede fuldt ud påstanden om de flotte vaner. Han nærmest smed om sig med penge og havde åbenbart råd til det.

Nogle år senere kom han en sen aften ind på vort kontor ved færgen med en flaske vin. Han slog sig ned ved skrivebordet over for mig, og der blev han siddende til ud på natten og rejste sig kun, når han hentede en ny flaske i den ventende taxa. I den tid for-

talte han mig om sit liv, hvor meget han havde arvet og hvordan han havde bragt formuen op på næsten Spies'ke dimensioner, hvordan han var holdt op med at ryge, og hvordan hans ægteskab var gået i stykker selvom han »kunne give sin kone alt undtagen det hun ville have« o.s.v.

Da beholdningen i taxaen var sluppet op lånte han toilettet, formentlig for at få en dosis morfin i stedet for den spiritus han ikke drak. Længe efter dukkede han op igen, sagde godnat, sendte taxaen til Gilleleje, hvor den kom fra, og gik om bord i færgen.

Johannes

Når jyder af og til mindes Johannes, ved de ikke hvem han var. Helsingør-toldere er derimod ikke i tvivl.

Johannes var en lille tæt mand der udfyldte en beskeden, men vigtig rolle i livet ved overfarten i mere end 20 år. Han var kendt af alle, og absolut ingen havde noget dårligt at sige om ham. Da jeg kom til byen i 1936 var han 27-28 år, med et barns forstand og en lille drengs sind. Han var altid ren og pæn i tøjet - det sørgede hans moder for. Men han kunne hverken læse eller

skrive, og hans tale var ikke for klar, dobbeltkonsonanterne sp, sk o.s.v. kunne han ikke klare. Han var »trossefører« ved »Asa Thor«, d.v.s. han tog mod trossen ved ankomst og kastede los ved afgang. Derudover skulle han bringe papirer for udenlandske vogne til og fra toldboden, og det foregik altid i løb. Det fik han lidt løn, megen venlighed og delvis kost for. Arbejde og leg var for ham det samme, men han elskede »Asa Thor«, som var *hans* »giv« (skib), som *han* bestemte over, selv om han nok havde respekt for »gibber Gov« (kaptajn, skipper Skou).

I de ca. 45 minutter af hver time, hvor »Asa Thor« ikke var i havn, legede han videre og besøgte sine andre virksomheder, D.S.B. færgerne, dragerne og os. Han var altid i godt humør, dansede eventuelt for os, og det gik ikke stille af, talte engelsk og tysk i rivende fart, og enhver kunne høre, hvad der var hvad. Hvis en eller anden klagede over arbejdets mængde bevilgede han en ekstra fridag, og hvis det var galt med lønnen tilbød han lønforhøjelse. Han begyndte med 1 kr. om ugen, hvis det ikke var nok, gik han op til 1 kr. om dagen, i timen eller endda i minuttet. Hvis det stadig ikke var nok, så han alvorligt på den utilfredse, og så faldt hans afgørelse: »Du får din avge!« (afsked).

Da »Asa Thor« forsvandt, blev han medhjælper hos dragerne og opnåede efterhånden at få en kasket med nummer på. Og han kunne oven i købet tjene penge på sin meget specielle regnefærdighed. Han havde lært, at han skulle have 25 øre, 1 stk. femogtyveøre, for at bære en kuffert. For 3 kuffetter blev det naturligvis tre femogtyve(ører). Jeg har engang måttet forklare en rejsende denne simple udregning, men

de fleste har nok uden vrøvl betalt 3 kr. 25 øre.

Under krigen lagde han også tyskerne ind under sin myndighed, og når Juhl var civil fik han at vide at »jeg har sagt du ga (skal) være i uniform«. Juhl kvitterede med en cigar.

Efter krigen gik det tilbage for Johannes. Hans moder døde, og det kunne ses på hans udseende. Der var ikke længere en plads til en mand som ham, en plads hvor han kunne lege og samtidig gøre en smule gavn, og efterhånden endte han på en institution.

Men endnu mange år efter, da jeg for længst var havnet på regnskabskontoret, besøgte han os af og til, vist nok først og fremmest for at snakke lidt med sin sidste store kærlighed, en af damerne på kontoret. Da hun døde ophørte hans besøg, og han forsvandt ud af mit synsfelt.

Damerne

Opmærksomme læsere har måske bemærket, at jeg ikke i det foregående har omtalt samarbejdet med personalet, damerne, på regnskabskontoret. Det skyldes ingenlunde, at samarbejdet var dårligt, men simpelt hen, at det for grænsekontrollens vedkommende stort set indskrænkede sig til at vi dagligt afleverede en opgørelse over pengemellemværendet, samt stabler af færgereverser, ladningsfortegnelser og depositumsbeviser, som var færdige fra vor hånd og nu skulle sluses ind i papirmøllen.

Om morgenen, når en af os, temmelig ofte forfatteren, ikke havde nået at få morgenmad hjemme, og derfor efter en tur til bageren stillede på kontoret, så var der intet i vejen med samarbejdet. Der var ikke alene hjerterum og husrum, men også kaffe.

— tak

Som det vel fremgår af min beretning er denne hovedsagelig baseret på min hukommelse. Kolleger og andre har dog hjulpet mig med oplysninger og med at få hukommelsen frisket op. Herfor og for lån af billeder og andet materiale takker jeg først og fremmest Helsingør Bymuseum, Helsingør Toldassistentforening, skibsfører C.V. Kragh Petersen, Helsingør samt kollegerne Niels Lolke, J.J. Grau, J.U. Sølling og Reinald Foldager.

Toldmuseet i Bordeaux

Af Anders Monrad Møller

Der er højt til loftet i det franske toldmuseum og førstehåndsindtrykket er nærmest lammende. *Musée des Douanes* er placeret under 30 hvælvinger i ét stort rum, som den besøgende frit kan vandre rundt i efter at have betalt den efter franske forhold yderst beskedne entré ved skranken hos opsynet - to »rigtige« franske toldere i de blå bukser med den brede røde stribe i siden. Derpå er der så lejlighed til at forville sig rundt blandt de mange glasmontrer - vitriner - som så elegant er sat op mellem de fir-kantede piller. Raffineret belysning og gennemarbejdede, moderne opstillinger fortæller, at her har det franske toldvæsen da vist for nylig anvendt en grov hoben penge.

Dette viser sig også at holde stik. Museet i denne pragtbygning åbnede så sent som i 1984, og erfarne frankrigsfarere vil derfor lede forgæves i deres »Michelin-Guide« - først næste udgave vil bringe adressen: *Place de la Bourse nr. 1* - børspladsen - ud for Quai de la Douane - toldkajen. Og når dette museum er placeret i Bordeaux og ikke i f.eks. Paris, så skyldes det ifølge lederen - le conservateur - at end ikke den franske hovedstad rummer historiske bygninger med den samme nære tilknytning til toldvæsenet.

Selve udstillingsarealet indgår i et større palæagtigt kompleks fra 1730'erne, det var oprindeligt kongeligt magasin, men fungerede fra 1791 som hovedsæde for toldvæsenet i Bordeaux, som stadig har kontorer, laboratorier mv. i omkringliggende fløje.

Den store hal, der vel kan sammenlignes med en overdimensioneret dansk vejerbod, var på et tidspunkt blevet opdelt til kontorbrug og måtte derfor nødvendigvis gennemgå en større restaurering før den kunne tages i brug til sit nuværende formål. Men ikke nok med det. Der skulle - atter ifølge le conservateur - være visse muligheder for at få indrettet flere af de spændende gamle

lokaler til udstilling. Problemet er blot at få smidt endnu et antal toldere ud, så der kan blive mere museum!

Foreløbig er det altså blevet til et halvt hundrede montrer med et indhold, som folk med kendskab til det danske toldmuseum i vid udstrækning vil kunne nikke genkendende til. Skilte og smuglerrekvisitter, vægte og dokumenter, uniformer og målestokke etc. etc. Man bemærker ikke alene modeller af patruljebåde, men tillige af det franske toldvæsens flyvemaskiner. Og man noterer sig et utroligt stort materiale vedrørende toldgrænser og -opsyn, hvad utvivlsomt hænger sammen med, at Frankrig væsentlig senere end f.eks. Danmark blev en klart defineret toldmæssig enhed. Leder turisten efter det kuriøse - og det gør vi turister jo gerne - så kan man fremhæve den sammenklappelige seng til brug for patruljerende toldere. Den blev båret på ryggen og var - suppleret med sovepose - øjensynligt et mageligt leje for betjenten, som således kunne ligge på sin post med kikkerten indenfor rækkevidde. Fotografier med tilfredse ansigter dokumenterer, at disse indretninger faktisk blev brugt. Franskmand kan være meget fikse.

Interessant er det endvidere at se de konfiskerede smuglervarer. Man finder det velkendte, men tillige noget andet. Bestræbelserne på at forhindre illegal eksport af den franske kulturarv illustreres ved udstilling af et lille udvalg af særdeles spændende kunstværker, som åbenbart efter beslaglæggelsen har kunnet forblive i toldvæsenets varetægt. Her er unægtelig perspektiver at holde sig for øje, den dag vi får en lignende streng beskyttelse af den danske fortid.

Endelig er der vel grund til at vende tilbage til det lammende førstehåndsindtryk. Man er imponeret over, hvad der her er anvendt af ressourcer, men bør naturligvis ik-

ke få mindreværdskomplekser ved den nærliggende sammenligning med det danske toldmuseum, selv om dette godt nok netop er så meget mindre. Der er tale om to helt forskellige måder at gøre det på. I Bordeaux er det æstetisk perfekt og gennemtekstet, i København kan man røre ved tingene og pegepinden er ikke her til stede i samme grad. Begge dele skulle have sine

fordele og begge steder er i alt fald et besøg værd, hvad enten ens vej falder forbi Musée des Douanes på børspladsen i den berømte vineksporthavn, eller man skulle være kommet ud at spadserere på den københavnske havnepromenade på et af de desværre ikke altfor hyppige tidspunkter, hvor Toldmuseet er åbent.

Ikke uden selvironi har det franske toldmuseum valgt at reklamere for sig selv med denne plakat, hvorpå ses et par trætte toldere anno 1828.

Strejftog gennem 50 år i og udenfor toldtjenesten

Af Svend Aage Ballisager

Når man som pensionist hver måned modtager toldvæsenets personaleblad Toldetaten, og med større eller mindre interesse læser artiklerne i dette i øvrigt udmærkede blad om den udvikling, der er sket og skal ske i den kommende tid, får man meget let den nostalgiske tanke, at min generation måske havde hyggeligere og mere menneskelige arbejdsforhold. Det har dog givet mig lysten til at skrive lidt spredte indtryk om hvorledes jeg oplevede 50 års tjeneste i toldvæsenet fra 1933-1983 fordelt på 7 forskellige toldsteder, og desuden lidt om livet udenfor tjenesten.

Det hele startede med at jeg i juni måned 1932 afsluttede min skolegang med realeksamen fra Holstebro kommunale Mellem- og Realskole. Forud var selvfølgelig gået drøftelser med mine forældre om, hvad jeg skulle igang med efter skoleafslutningen. Jeg var måske nok lidt skoletræt, så nogen videregående skolegang ønskede jeg på daværende tidspunkt ikke. Forøvrigt var der heller ikke dengang det udbud af gymnasier, som der er nu. Min far, som var ansat ved DSB mente ikke jeg skulle søge ind hos statsbanerne, han var absolut ikke generaldirektør P. Knutzen-fan. Derimod havde han talt med en kollega, som havde en søn, der var ansat i toldvæsenet, og at det var så og så godt at være i toldvæsenet, og at der også var mulighed for nogle ekstraindtægter. Det lød altså meget strålende. For en sikkerheds skyld, kunne jeg også søge ind til postvæsenet. Jeg havde taget fransk med til min realeksamen, det var dengang en betingelse for at kunne blive antaget som postelev.

Jeg fik min ansøgning til Departementet for Told- og Forbrugsafgifter skrevet efter

alle kunstens regler, og min far og jeg rejste til København for personligt at aflevere ansøgningen. Det var forøvrigt første gang, jeg var i København.

Vi fik foretræde for personalechefen, kontorchef P. Grønvold, som studerede mine papirer grundigt, og sluttede med at sige, at man netop havde antaget et antal elever og at man formentlig til næste år kun skulle antage 25 elever. Desuden lå der allerede ca. 600 ansøgninger på hans skrivebord. Det var ikke særlig opløftende.

Nu havde min far på en eller anden måde en forbindelse til direktøren for Andelsbanken i København, så han kontaktede vi også. De havde desværre ikke brug for nogen elev i København, men der var måske en mulighed i Silkeborg!

Efter at have set forskellige seværdigheder i København, rejste vi direkte til Silkeborg for at tale med den derværende direktør for Andelsbanken. Desværre gav det heller ikke noget resultat; man havde netop antaget en elev. Også dengang var der mange både ældre og yngre som søgte forgæves efter et job; arbejdsløsheden var stor.

Selvfølgelig skulle en sådan stor knægt som jeg ikke gå og daske omkring uden at lave noget, så jeg kom til Fyn hos en kusine, som var gift med en gårdejer, hvor jeg som en slags 3. karl deltog i alt forefaldende arbejde indenfor landbruget indtil 1. november 1932. Navnlig høstarbejdet var hårdt for en dreng, som netop havde forladt skolen, man havde jo dengang ikke de moderne hjælpemidler, man har nu om dage. Jeg blev tilbudt at fortsætte indenfor landbruget, men det havde jeg nu ikke lyst til.

Mine forældre havde derimod fået det arrangeret sådan, at jeg kunne komme på Uldum højskole fra november til maj. Nu var tilbudene om valg af specielle emner ikke så stort dengang, som de er på nutidens højskoler, men jeg havde trods min unge alder et forholdsvis godt udbytte af opholdet, som dog ikke blev så langt som planlagt.

Pludselig i februar måned 1933 kom der besked om, at jeg skulle møde til en samtale med direktøren for Andelsbanken i Vejle. Den forløb heldigvis så godt, at jeg blev antaget som bankelev fra 1. marts 1933. Jeg var meget lykkelig, tænk at skulle til at tjene penge selv. Månedslønnen var ganske vist kun 50 kr., og jeg skulle betale 80 kr. om måneden for kost og logi, så der måtte forstærkning til fra mine forældre. Jeg befandt mig godt i mit nye job og fik hurtigt nogle kammerater både i pensionatet og i Vejle Boldklub, hvor jeg kom til at spille en enkelt kamp på klubbens ynglingehold.

Min tilværelse som bankelev blev ikke af længere varighed, idet der i maj måned 1933 kom brev om, at jeg ville blive ansat som toldelev i Nykøbing på Mors fra den 1. juni 1933, såfremt jeg kunne præstere en tilfredsstillende helbredsattest. Jeg var egentlig ked af at skulle forlade min påbegyndte bankuddannelse, men fulgte mine forældres råd; de mente, at det var mere sikkert, at blive ansat i statens tjeneste, og det har jeg aldrig fortrudt, selvom flere af de, der dengang var unge bankassistenter, senere blev bankdirektører eller fik andre højere stillinger forskellige steder i landet. Bankdirektøren lod mig da også vide ved min afrejse, at havde han vidst, at jeg havde søgt ind til toldvæsenet, var jeg ikke blevet antaget som elev, men der var endnu ikke skrevet nogen kontrakt, så jeg kunne med god samvittighed forlade banken.

Den 1. juni 1933 mødte jeg så til tjeneste i Nykøbing på Mors. Jeg blev ved færgen modtaget af den unge toldassistent Knud

Nykøbing Mors toldkammer den 3 april 1935.

Bro, som bød mig velkommen og ledsagede mig til toldkamret. Der blev jeg præsenteret for toldforvalter O.C. Johansen, toldassistent C.M. Bech, toldbetjent Morten Andersen, også kaldet Morten Lods og toldelev J.V. Madsen, som jeg skulle erstatte, idet han skulle på såkaldt vejerbøds-kursus ved toldstedet, da han i september måned skulle møde på fagkursus i København. Toldassistent Bro var meget hjælpsom; han havde sørget for, at jeg kunne få et værelse på K.F.U.M. og spise i pensionatet der.

Efter at jeg havde underskrevet den sædvanlige troskabserklæring, fik jeg udbetalt min første månedsløn, 79 kr. 86 øre, jeg skulle ganske vist betale 80 kr. for kost og logi, men det var dog en fremgang fra bankelevlønnen.

Det blev i øvrigt toldelev Madsen, som skulle fortælle mig lidt om toldvæsenet og i særdeleshed om mine opgaver på regnskabskontoret; der var ikke noget med at sige du til hinanden. Toldelev Madsen fik sin fageksamen, men trådte efter nogle års forløb ud af toldvæsenet for at gå over i det private erhvervsliv.

Da Madsen rejste til København på fagkursus, kom jeg i den heldige situation, at jeg kunne tjene kontordiaeterne. Det var et dejligt tilskud til min faste løn, idet der dengang var en hel del trafik på havnen med bl.a. kulbåde og den faste ugentlige stykgodsbåd, S/S Limfjorden, som tilhørte D.F.D.S. S/S Limfjorden kom hver lørdag og var først færdig med losningen efter kl. 17, så der var 2,50 kr. i udklareringsdiæter hver lørdag, ligesom det også var ret almindeligt, at de større kuldampere udklarerede efter ekspeditionstiden.

Når der var større skibe, som ikke losse-
de om natten, blev der sat vagt ved skibet. Denne vagttjeneste blev i almindelighed delt mellem toldbetjenten og en af assistenterne. Under ferier og andre omstændigheder kunne det knibe med at etablere en sådan vagt, og det skete da også, at jeg enkelte gange fik en. De få kroner man fik for

en halv nattevagt var ganske vist surt tjent, men var trods alt et kærkomment supplement til en betrængt økonomi. Der skulle betales sygekassepenge og lidt fornøjelser skulle der også gerne være råd til, bl.a. var vi nogle kammerater som i sommertiden gerne ville i »Strandpavillonen« til dansant. Det var overkommeligt; en pilsner kostede dengang 55 øre et sådant sted.

Det var ikke det store antal fortoldninger som forekom ved toldstedet, men i forbindelse med beregningen af told m.v., skulle man huske at afkræve den klarerende en lyserød »statistikblanket a«, som blev indsendt til Det statistiske Departement. Blanketten kostede 2 øre.

Endvidere var der udlevering af stempel-mærker til brug ved beskatning af chokolade- og sukkervarer samt tobaksvarer. Damborgs Tobaksfabrik eksisterede endnu, ligesom der var flere mellemhandlere med såvel tobak som chokoladevarer. Enkelte kreditoplag var der også. Mønstring af skibsmandskab fandt selvfølgelig også jævnlig sted. Alt i alt en blandet forretning, men efter datidens forhold et ganske godt uddannelsessted. I ledige stunder var der også lejlighed til at øve sig i maskinskrivning, idet toldkamret havde fået tildelt en skrivemaskine af ældre model. Det var ikke alle små toldsteder, som havde en skrivemaskine, og derfor måtte man håndskrive al korrespondance.

De to toldassistenter varetog alle opsynsforretninger, som bl.a. bestod af fortoldning, kontrol med stærke drikke virksomheder, restauratører og købmænd, chokolade og tobaksbeskatning, omsætningsafgift af motorkøretøjer, registrering af fiskerfartøjer, måling af nybyggede skibe ved Søren Larsens skibsværft samt provianttildeling til skibe i udenrigs fart. Ekspedition af skibe i fjordfart skete på en enklere måde gennem havneheftet. En skonnert og en galease sejlede i fast fart mellem Ålborg og Nykøbing med foderstoffer, kunstgødning, trælast og andet; den slags som nu transporteres pr. lastbil.

Det skete også, at der kom skibe direkte fra udlandet med trælast eller kunstgødning; disse ønskede at losse ved en af de mindre handelspladser på kysten, og der blev så sendt en assistent ud til pladsen for at påse losningen, som godt kunne strække sig over flere dage. Det var en tjans for assistenten, idet han oppebar time- og dagpenge.

Toldforvalter Johansen var en ualmindelig flink og omgængelig chef, som efter min mening havde det bedste forhold til personalet. Efter nutidens forhold havde han måske nogle usædvanlige vaner, men det kan man så kun trække på smilebåndet ad. Om sommeren var det en fast regel, at jeg, når klokken blev 11.30, skulle stille toldforvalterens cykel, som ellers havde sin plads sommer og vinter i mellemgangen til assistentkontoret, ud foran toldkamret, hvorefter toldforvalteren cyklede ud til badestalten ved stranden for at få sit daglige bad. Når toldforvalteren kom tilbage, skulle jeg straks sætte vand over gasblusset til barbering. Når vandet var varmt stillede jeg kedlen ind på toldforvalterens kontor, hvor han, efter at have taget flippen af, var i fuld gang med at slibe barberkniven; når det var overstået, kom toldforvalteren ud til mig på regnskabskontoret og sagde: »Kom så med hovedet Ballisager«, og trak hver dag et hår af mit hoved for at se, om kniven nu var så skarp, at den kunne flække et hår. Det var en meget morsom procedure. Nu var toldforvalteren forhindret i at bruge sine egne hovedhår, idet han var kar-seklippet, men i øvrigt havde et nydeligt gråsprængt hår. Det kunne undertiden virke lidt pinligt, når der kom kunder på regnskabskontoret, og toldforvalteren ikke kunne styre sin nysgerrighed, men stak det sæbeprydede hoved ud fra sit kontor. Også det lærte man at leve med.

En anden ting jeg husker fra min elevtid i Nykøbing var, da jeg på en eller anden måde havde fået et overskud i kassen på 10 kr. Regnskab og bilag blev gennemgået på kryds og tværs, og der blev rettet henven-

delse til de personer, som havde været på toldkamret den dag, men ingen mente de havde fået for lidt penge tilbage. Egentlig skulle overskuddet have været indberettet til toldrevisionen, men som den praktiske mand toldforvalteren var, sagde han: »Læg nu den 10 kr. seddel i en kuvert og gem den til vi har fået decision fra toldrevisionen«. Efter et halvt års forløb fik vi besked fra revisionen om, at der intet havde været at bemærke til regnskabet for den pågældende måned. Toldforvalteren sagde derfor: »Gå nu over til skibshandleren og køb en rigtig god flaske portvin, så kan hele personalet få sig et par glas, som afslutning på denne sag«. For 10 kr kunne man sagtens få en god flaske portvin og så var der endda et lille overskud.

Om der var en særlig grund, husker jeg ikke, men en aften var hele personalet inviteret hjem til toldforvalteren privat, hvor bl.a. fru en underholdt os med klaverspil. Både fru en og sønnen var ypperlige pianister. En meget vellykket og god aften.

I september måned 1933 var toldassistent Bro indkaldt til militærrets efterårsmanøvre og blev hjemsendt som løjtnant i fuld uniform med sabel og det hele. Efter at vi havde beundret den flotte uniform, mente toldforvalteren, at Bro nok hellere måtte gå hjem og skifte til mere civil påklædning. Bro blev forøvrigt nogle måneder senere forflyttet til Hjørring.

Til erstatning fik vi toldassistent E.S. Nørgaard, som tog sig meget af mig med henblik på det kommende fagkursus. Navnlig hørte han mig i en periode næsten daglig i den tyske lærebog, som jeg havde fået udleveret efter at have bestået elevprøven. Han fortalte mig, at hvis jeg blot ordret kunne genfortælle det, der stod i bogen, ville jeg være sikker på en pæn karakter, da det for den pågældende lærer på fagkursus var det eneste, der duede; ikke noget med at improvisere, og det måtte jeg da også senere give ham ret i. Med engelsk var der lidt friere tøjler.

Min fritid tilbragte jeg for en stor dels

vedkommende i Nykøbing Idrætsforening, hvor jeg spillede på klubbens bedste hold, og var med til at spille det op i det, der dengang hed Mellemrækken.

Fleere af mine kammerater var medlem af roklubben, så det endte med, at jeg også blev medlem og udtaget til et kaproningshold for begyndere. Jeg nåede ikke at komme med til selve kaproningen, idet jeg forinden blev forflyttet til Ålborg på vejerbodskursus.

For toldforvalteren var det noget helt absurd, at jeg kastede mig ud i roning, nej, jeg skulle meget hellere hellige mig sejlsporten. Sagen var nemlig den, at vi havde en lille sejlbaad, beregnet til brug ved inkvierring af skibe på reden, som vores toldbetjent Morten Andersen var fremragende til at sejle og også havde vundet flere kapsejladser med.

Det endte med, at toldforvalteren sagde til mig: »Nu får De 8 dages ekstra ferie, men så må De love mig at begynde at inter-

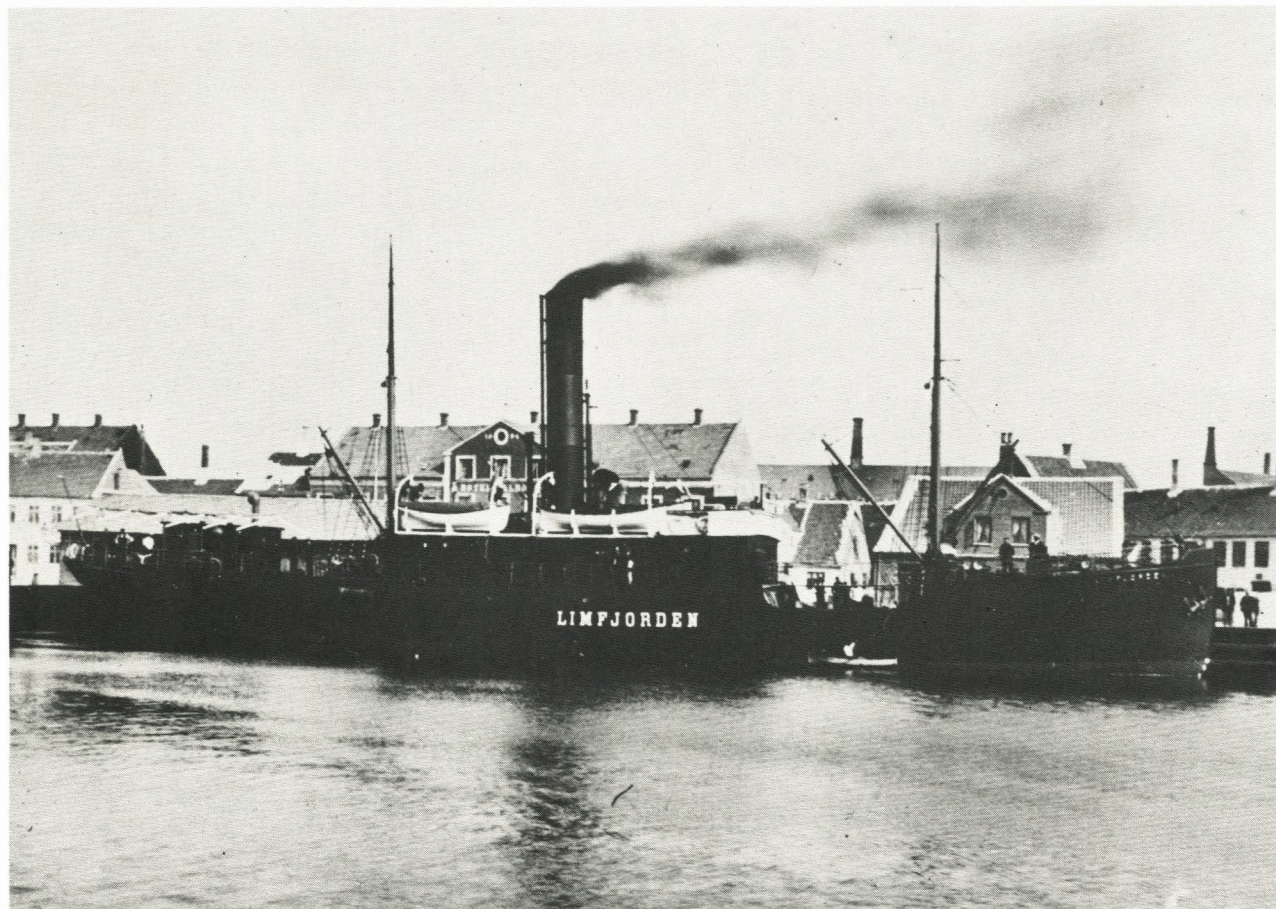
essere Dem for sejlsport«. Ferien fik jeg, men det blev aldrig til ret meget med sejladsen. Jo, det var en usædvanlig chef, jeg der havde de første to år. I det hele taget var det et par dejlige år jeg tilbragte i Nykøbing.

Den 1. juni 1935 skulle jeg møde i Ålborg til vejerbodskursus. Jeg benyttede den letteste og billigste måde at komme til Ålborg på, idet jeg fik lov til at sejle med S/S Limfjorden til Ålborg, som på vejen anløb Løgstør. Båden kom til Ålborg søndag eftermiddag.

Mandag morgen mødte jeg på toldkammeret, og blev vist op til toldinspektør E.H.F. Sihm, som dengang var chef. Han spurgte mig, om jeg havde fået et sted at bo, hvortil jeg svarede, at det havde jeg ikke endnu. Nå, men så kunne han skaffe mig et sted, hvor jeg både kunne bo og spise, idet en af hans bekendte, en enke efter en forretningsdrivende i Ålborg, havde et ledigt værelse. Det tog jeg imod og kom til at bo på

Toldassistentene C.M. Bech, E.S. Nørgaard og toldbetjent M. Andersen ved pakhusporten den 3 april 1935.

»Limfjorden«, som i årene fra 1903 og frem til 2. verdenskrig sejlede i rutefart mellem Limfjordsbyerne og København.

Boulevarden, hvorfra jeg dog senere flyttede, da en gymnasieelev som skulle læse i Ålborg, forlængst var lovet værelset.

I forbindelse med min tiltræden i Ålborg, spurgte toldinspektøren også, om jeg havde alle mine reglementer à jour, hvortil jeg svarede, at det havde jeg, undtagen Alfabetisk Varefortegnelse. Det var jo ikke så godt, den måtte jeg snarest få à jour. Grunden til, at jeg ikke havde rettet det reglement, var at der før jeg blev ansat i toldvæsenet var kommet en rettelser om-trent lige så stor som den oprindelige varefortegnelse. Assistentpersonalet i Nykøbing havde fortalt mig, at den behøvede jeg ikke at rette, da der sikkert kom en hel ny varefortegnelse, inden jeg overhovedet fik brug for den. Jeg måtte derfor bruge adskillige aftener på at få varefortegnelsen ført à jour, hvilket også var meget godt, da det viste sig at der gik mange år, før vi fik et nyoptryk.

Vi var to elever som skulle have vejerbodsuddannelse i Ålborg det år. Den anden toldelev var Henry Petersen (senere vice-toldinspektør i København, men som desværre døde i en alt for ung alder). Sammen gik vi i gang med at tilegne os alt det nye, vi blev stillet over for, vi kom jo begge fra små toldsteder - Henry Petersen fra Høbro.

Ålborg var allerede dengang et meget stort toldsted med et talrigt personale og alle former for toldforretninger. Vi fik lejlighed til at snuse til lidt af hvert. Vi var med på Spritfabrikken, C.W. Obels tobaksfabrik, hos vinhandlerne, forrettede havnetjeneste og lærte bl.a. at beregne trælast indført med skib. Vejerbodstjenesten var et kapitel for sig. Der var mange særprægede typer blandt både pakhuspersonalet, assistenterne og kontrollørerne. Men det hele foregik i en ret hyggelig og afslappet atmosfære. En af dem jeg særlig husker var toldassistent T.E. Krogh, (senere overtoldkontrollør i Frederikshavn) han ville gerne holde sjov med alt og alle. Li-

gegyldigt hvilken vare der var til fortølning, kunne han altid få noget fornøjeligt ud deraf. Om en ældre toldassistent husker jeg en speciel episode. Der var blevet indleveret en tromle sprit i vejerboden. Spritten skulle denatureres, så den var uanvendelig til drikkebrug, men forinden denatureningsmidlet blev tilsat, skulle den pågældende assistent have en prøve af spritten. Da Henry Petersen og jeg så, han kom med en lille lerkande med sprit i, spurgte vi ham, hvad den skulle bruges til. Jo, sagde han, han havde nogen pletter på brystet, og det var så godt at bade disse pletter med sprit. Vi kiggede på hinanden og var godt klar over, at det nok var indvendig han havde disse pletter.

De godt tre måneder vi var til vejerbodsuddannelse i Ålborg gik hurtigt, og den 21. september 1935 mødte vi i København for at påbegynde fagkursus.

Vi var 23 mandlige elever, 2 kontorassistenter og 1 toldbetjent, forøvrigt den første toldbetjent som gik over fra toldbetjentklassen til assistentklassen. Han var en hel del ældre end vi andre, men en meget hyggelig og flink kollega, som sled bravt i det for at klare sig igennem, hvilket naturligvis også lykkedes. Den ene af kontorassistenterne, som også var lidt ældre end vi andre, holdt op efter ca. 3 ugers forløb. Efter at vi var blevet budt velkommen og havde fået udleveret vores timeplan, var vi nogle stykker som gik en tur i »Lumske-Bugten« for at lære hinanden lidt nærmere at kende. Vi boede forskellige steder i København, for mit eget vedkommende var det blevet til Grundtvigs Hus i Studiestræde, så jeg havde en passende spadseretur daglig til skolen. Selve skolegangen, undervisningen og lærerne, skal jeg ikke komme ind på, det er der en anden kollega som tidligere så udmærket har beskrevet.

For en af mine kollegers vedkommende var dette kursus nær ved at blive af kort varighed. Han var dengang meget ivrig K.U.er og kongetro, så da Kong Chr. X havde fødselsdag den 26. september, gik

han uden at have indhentet tilladelse hen på Amalienborg slotsplads for at overvære at vagtparaden trak op i rød galla og for at hylde majestæten. Det blev opdaget af en af lærerne, at den pågældende elev var fraværende, og da han efter et par timers forløb vendte tilbage til skolen, måtte han »stå skoleret« og give en undskyldning. Det havde nær kostet ham en bortvisning, sådan havde man det dengang.

Der skulle bestilles noget for at klare sig igennem til eksamen med et nogenlunde hæderligt resultat. Vi var dog nogle stykker, som tillod os at slappe lidt af om lørdagen, og det hændte også, at vi havnede i National Scala, Zigeunerhallen, Arena eller hos Lodberg.

Nogen tid før eksamen fik vi lejlighed til at udtrykke vore ønsker med hensyn til forflyttelse til et andet toldsted. Jeg husker, jeg ønskede at komme til et af de østjydske havnetoldsteder, men da forflyttelsen kom, sagde Grønvold: »Det var så Silkeborg til Ballisager, der ligger Himmelsbjerg«. Så kunne jeg ellers bare gå med den.

Eksamen blev overstået og vi skiltes for alle vinde efter 3 måneders samvær, for først mange år senere at mødes ved forskellige tjenstlige eller foreningsmæssige sammenkomster. Den 2. januar 1936 mødte jeg til tjeneste i Silkeborg, eller som det egentlig hed Skanderborg-Silkeborg toldkammer. Skanderborg var en kontrolpost under Silkeborg, som i det daglige blev ledet af overassistent H. Gjørup.

Toldforvalter i Silkeborg var dengang S.A. Albrethsen, en noget barsk udseende herre, men i øvrigt meget flink. Toldforvalteren var tillige skovkasserer for Silkeborg Statsskovdistrikt, hvorfor embedet var ret eftertragtet. Han tog forøvrigt sin afsked samme år 1. oktober.

På regnskabskontoret, hvor jeg skulle forrette tjeneste, var der 2. års elev G. Nielsen og kontorarbejder frøken E. Hansen, som havde en særlig høj stjerne hos toldforvalteren, på grund af længere anciennitet.

I opsynet var der overtoldassistent F.J.P. Crone, toldassistent L.D. Mathiasen og toldassistent R.L. Grøn Madsen (senere kun Grøn) samt toldpakhussarbejder O.W. Barreth.

Det var et toldsted med mange fortoldninger; allerede dengang var der ret store industrivirksomheder i Silkeborg, navnlig inden for tekstilbranchen, men også til Darr's automobil fabrik kom der en hel del automobil-dele.

Noget, jeg undrede mig over, var en hjemmestrikket ordning, som gik ud på, at man deponerede 50, 75 eller 100 kr., så fremt den klarerende ikke var i besiddelse af gyldig valutabevilling (indførselsbevilling), men forventede at få det i løbet af 8-14 dage. Ordningen fungerede godt nok, men var ikke helt efter bestemmelserne.

Foruden de toldmæssige ekspeditioner, skulle vi også på toldforvalterens (skovkassererens) vegne assistere ved udbetaling af månedslønninger til skovrideren, 1 forstasistent, 4-5 skovfogder og et lignende antal skovløbere. Når disse skovløbere havde været der for at få deres beskedne lønninger udbetalt, var der en duft af skov i kontoret. Jeg husker navnlig en lille, beskeden skovløber, som var meget tunghør; når man skulle tale med ham ved skranken, hev han op af lommen et gammeldags høreapparat, et såkaldt »Krudthorn«, det var virkelig meget rørende, når man tænker på nutidens moderne høreapparater.

Den 1. oktober 1936 blev toldforvalter C.M. Clausen chef i Silkeborg. Han var en ualmindelig rar chef, som hver morgen, efter at han havde gået sin morgentur med fruen, gik rundt og gav hånd til hele personalet og ønskede god morgen - det oplever man ikke i dag. Toldforvalteren var altid meget velklædt, selv til daglig optrådte han ofte i jaket.

I løbet af de tre år jeg forrettede tjeneste i Silkeborg, skete der selvfølgelig en del udskiftning, både blandt kontorpersonalet og i opsynspersonalet.

Personalet ved Silkeborg toldkammer i 1937.

Sommeren 1936 fik vi en ny toldelev på kontoret. Jeg fortalte ham lidt om toldvæsenets mange forskellige gøremål, hvilket dog ikke syntes at gøre særligt indtryk på ham, idet, som han sagde, han allerede havde været ansat i et automobilfirma, hvor der var i tusindvis af forskellige automobilreservedele at stifte kendskab til, så toldvæsenet kunne nok ikke være særlig indviklet.

Alt i alt var mine år i Silkeborg en god og lærerig tid med et afslappet forhold personalet imellem. Min fritid tilbragte jeg for en stor dels vedkommende i Silkeborg roklub, hvor jeg i 1937 kom til at ro kaproning. Vi var et ret stærkt hold, som klarede os godt ved de forskellige rostævner. Vi var bl.a. på Bagsværd sø til et internationalt stævne og opnåede en andenplads, det var vi ganske godt tilfredse med.

1. februar 1939 blev jeg forflyttet til Horsens. Det var straks et noget større toldsted end Silkeborg. Jeg var på daværende tidspunkt endnu toldmedhjælper, men kom til en vis grad til at forrette tjeneste i opsynet. Sagen var, at der på jernbanegodsekspeditionen fandt klarering sted om formiddagen af visse varer til bestemte firmaer. Hvis varerne ikke blev fortoldt inden tre dage, blev de overført til toldpakhuset på selve toldboden. På jernbanen forrettede jeg tjeneste sammen med overassistent J.V. Balslev og en pakhusarbejder. Det var et ret selvstændigt arbejdsområde, men hvor var det koldt om vinteren. Jeg husker den strenge vinter 1940 og 1941, hvor jeg sad med lange støvler og udenpå et par sivsko, frakke og handsker for blot at kunne holde varmen nogenlunde.

Om eftermiddagen forrettede jeg tjeneste på toldkassererkontoret. Leder af kassererkontoret var kontrollør II H.C.M. Spangsted. Jeg kom godt nok ud af det med ham, men visse af personalet havde nogle samarbejdsvanskeligheder med ham. Diættjenesten på kontoret var delt mellem kontrolløren, den kvindelige toldassistent

frøken E. Therkelsen og mig. Vi forrettede diættjeneste en uge ad gangen. Tilfældet ville, at ofte når kontrolløren havde tjenesten, var der langt flere ind- og udklaringer af skibe end når vi to andre havde tjeneste. Diæterne gik ikke i en pulje til fordeling. Det man tjente i den uge man havde tjenesten var ens egne penge.

Min tid i Horsens blev på flere måder ret usædvanlig. Toldkassereren var sygemeldt i en længere periode, jeg nåede aldrig at få hilst på ham, inden han måtte tage sin afsked, så det var toldinspektøren som fungerede som toldkasserer.

Som ældste medhjælper var det bl.a. min opgave at lave måneds-ekstrakten, og fik som følge deraf alle kassejournalbilagene at se. Allerede den første gang jeg gennemgik bilagene, var der en kontorassistent som hviskede mig i øret: »Synes De ikke det kørselsbilag ser lidt mærkeligt ud.« Jeg måtte indrømme, at det så lidt hjemmegjort ud. Det var der åbenbart også andre, som havde bemærket. En dag i juni måned 1939 dukkede overtoldinspektøren op på Horsens toldkammer og ikke længe efter forlod toldinspektøren og overtoldinspektøren toldkamret, hvorefter vi ikke så mere til toldinspektøren. Det var en tragisk afslutning efter mange års tjeneste i staten. Han fik forøvrigt senere et job som kontorfunktionær i Inspektoratet for Tobaksbeskatningen.

I september 1939 udbrød anden verdenskrig, hvilket bl.a. bevirkede, at der kom efterbeskatning af forskellige forbrugsvarer, herunder cigaretter, en 10 stk. pakning steg fra 40 til 50 øre. Da efterbeskatningen skete i detaljerede, skulle alle pakninger forsynes med et klistermærke, som bevis for at varerne var efterbeskattet. Det var et ret stort arbejde med udlevering af alle disse mærker.

Midt i november måned 1939 kom jeg på afløsning i Krusaa. Jeg afløste på skift de tre assistenter der. Allerede dengang bar trafikken tydelig præg af, at Tyskland var i

krig. Vi havde flere personer til kropsvisitation, folk som det faste personale i Kru-saa, der samarbejdede med politiet, mistænkte for spionage.

Jeg havde måttet låne en uniformshue af toldassistent Riishøj Hansen, da jeg endnu ikke selv havde fået anskaffet en sådan. Midt i december sluttede min afløsning; en tid som jeg forøvrigt var meget glad for, også fordi jeg der traf flinke og gode kolleger, hvorefter jeg senere kom til at forrette tjeneste i Århus sammen med min gode ven Valter Larsen. Jeg havde allerede som medhjælper søgt om at blive afløsnings-medhjælper/assistent, men var ikke gammel nok til at komme i betragtning.

Så kom den 9. april 1940, som for mig og mange andre, står som den sørgeligste begivenhed i nyere tid. Alt var usikkert, men livet måtte leves videre. Allerede i september 1939 var jeg blevet udtaget til civilbeskyttelsestjeneste, men det var først efter den 9. april 1940 jeg kom til at forrette tjeneste som »Føl«, een aften om ugen. Det tjente jeg lidt ekstra ved, indtil der i august 1940 kom en bestemmelse om, at det man tjente som C.B.er, skulle fratrækkes månedslønnen fra toldvæsenet eller afspadseres. Den fidus med at tjene lidt ekstra som »Føl« fik således hurtigt ende. I 1941 kom så den ordning, at man som statstjenestemand kunne blive fritaget for at forrette C.B.-tjeneste, hvilket jeg benyttede mig af.

Ved toldstedet skete der en del udskiftning af personalet. Jeg husker der kom en kontrollør II S.A. Frost fra Vejle. Stillingen i Horsens, som var normeret som en rigtig kontrollørstilling, søgte Frost og fik den. Da han havde fået sin kongelige udnævnelse, kom han meget stolt og viste os ansættelsesbrevet underskrevet af Chr. X, idet han bemærkede, den mand ved, hvad han skriver under på. Jo, han var meget glad for den kongelige udnævnelse.

Ny toldkasserer og toldinspektør kom der også efter den tragiske affære i 1939.

Den ny toldkasserer havde den ide, at man absolut ikke kunne afslutte et må-

nedsregnskab før efter kl. 17, andre steder gjorde man det gerne hen på eftermiddagen, så det bevirkede bl.a., at vi en nytårs-aften måtte sidde adskillige timer efter kl. 17, før vi kunne gå hjem for at fejre nytår.

Min fritid tilbragte jeg for en stor dels vedkommende i Horsens roklub. Straks jeg var kommet til Horsens, fik jeg hvervet som træner for klubbens »Letvægts-firer«. Om det var mig der ikke dueede som træner, eller det var mandskabet, der var for dårligt, ved jeg ikke, men holdet opnåede i hvert fald ikke tilfredsstillende resultater i løbet af sæsonen 1939. Fra begyndelsen af 1940 fik jeg tildelt pladsen som »Stroke« i den nævnte Letvægts-firer. Sagen var, at Horsens roklub havde 50 års jubilæum dette år, og ville gerne have et hold som kunne repræsentere klubben på værdig vis. Vi fire unge mennesker gik meget seriøst igang med træningen, gav afkald på tobak og spiritus, dyrkede gymnastik og løb lange ture for at få konditionen i orden. Så kom den 9. april og det var lige ved at slå os helt ud, men efter et par dages betænkningstid fortsatte vi træningen. På grund af det ofte lidt urolige vand på Horsens fjord, besluttede vi at flytte træningen til Bygholm sø, som ganske vist ikke var så lang, men til gengæld var vandet roligt.

Vi sejrede i begge kredsaprøningerne her i Jylland og blev udtaget til at ro om Danmarksmesterskabet på Bagsværd sø. Alene transporten af vores båd var forbundet med visse vanskeligheder. Først med lastbil til Århus og derefter med københavnerbåden til København, som på grund af krigen kun sejlede om dagen. Da M/S C.F. Tietgen, som vi sejlede med var kommet et stykke ud i Kattegat blev vi stoppet af en tysk patruljebåd, som ønskede at få at vide hvad det var, der var anbragt på øverste dæk. Vores båd var dækket med et overtræk, så det lignede et camoufleret kanonløb. Da tyskerne havde fået at vide, hvad det var, fik skibet lov til at sejle videre. Jo, man var overalt på vagt overfor noget mistænkeligt.

Kaproningen på Bagsværd sø klarede vi ikke så godt, det blev Svendborg, som vandt mesterskabet, men vi havde fået en tur ud af vore anstrengelser.

I juli måned 1941 kom der en forflyttelse til mig til Ebeltoft. Jeg havde håbet, at jeg efterhånden havde fået så megen anciennitet i Horsens, at jeg kunne komme til at forrette tjeneste i opsynet, men der var en kollega fra et andet toldsted, som var ældre, så det blev ham der fik den ledige plads.

Min tid i Ebeltoft under besættelsen har jeg tidligere beskrevet i Zise nr 1, 1985. Efter krigens afslutning blev alt efterhånden normaliseret, dog måtte jeg som den eneste der var tilbage fra modstandsbevægelsens byledelse tage mig af en hel del i forbindelse med afviklingen af modstandsbevægelsen, herunder registrering og aflevering af

våben og sprængstof. Endvidere førte jeg en del korrespondance med bl.a. en advokat, som havde en klient, der mente, at han var blevet uberettiget interneret den 5. maj 1945. Jeg kunne ikke give den pågældende medhold, men tilbød, måske nok lidt frækt, at skrive en attest om at den interne rede »nok havde fået kolde fødder«. Sådan sluttede den sag.

Under toldforvalter Aasted's ferie i 1944 og vist også i 1945, fungerede overtoldassistent R.K. Sørensen (nu pensioneret vicedinspektør) som toldforvalter. R.K. Sørensen var dengang overassistent i Nykøbing M., men ellers tidligere Århusolder.

Han opfordrede mig kraftigt til at søge forflyttelse til Århus, som efter hans mening var det helt ideelle sted at forrette tjeneste i provinsen.

Jeg fulgte hans opfordring, men var klar

Horsens roklubs letvægtsfirer går først over målstregen i 1940. Til venstre ses hjørnet af toldkammeret.

over, at der ikke omgående ville komme en forflyttelse til mig, idet Århus var et meget eftertragtet toldsted, og at man helst skulle være 33-34 år for at have en chance.

Nå, livet gik videre i Ebeltoft og i 1946 fik jeg lov til at fungere under toldforvalter Aasteds ferie; der var vist en uskrevet lov om, at man skulle være over 30 år for at kunne fungere i en højere stilling.

I løbet af 1946 var der ved at komme gang i importen efter krigens afslutning. I efteråret 1946 fik vi pludselig besked fra speditiønsfirmaet Paul Lehmann i Århus om, at der ville komme en fragtflyver fra England til Tirstrup med et større parti manufakturvarer. Hvem godset var til, fik vi ikke besked om, så da toldbetjenten og jeg mødte op i Tirstrup lufthavn, traf vi en repræsentant fra Grenå Dampvæveri og toldforvalteren fra Grenå. Det var jo en begivenhed, at der kom en fragtflyver til Tirstrup dengang, ovenikøbet om aftenen. Toldmæssigt havde man fra Grenå ikke noget at gøre i Tirstrup, idet flyvepladsen hørte under Ebeltoft toldsted.

Det viste sig, da maskinen kom, at der ikke var gods med til Grenå Dampvæveri, som man havde regnet med. Alle varerne afgik under toldledsagelse af mig til oplægelse i toldpakhuset på Århus toldkammer. Det blev ret sent, inden vi nåede Århus, så jeg kunne ikke nå tilbage til Ebeltoft den aften, men gode kolleger i Århus stillede en gammel sofa til rådighed for mig til overnatning. Først dagen efter fik jeg af speditiønsfirmaet at vide, at man havde reserveret hotelværelse til mig på hotel Royal.

I foråret 1947 åbnede Det danske Luftfartsselskab en daglig flyforbindelse fra Tirstrup til Gøteborg og nogle måneder senere kom der en rute Tirstrup-Oslo tre gange om ugen. Det ændrede selvfølgelig en hel del ved tjenesten i Ebeltoft og bevirkede da også, at vi måtte have en assistent mere. Det blev toldassistent Knud Bro, som dengang var i Århus. Jeg kendte jo Bro fra min elevtid i Nykøbing M., så vi fik hurtigt et meget fint samarbejde.

I begyndelsen af 1948 havde Bro søgt en stilling som overassistent i Mariager og fik den, men da han hellere ville blive i Ebeltoft, lykkedes det at få stillingen flyttet dertil.

Toldbetjenten, Bro og jeg tilbragte mange timer hver dag i Tirstrup lufthavn, hvor der dengang var småt med faciliteter. De dage, hvor vi også havde Oslo maskinen, kom vi først tilbage til Ebeltoft ved 18-tiden. Også søndagene var optaget af lufthavnstjeneste, men på den måde tjente vi både timepenge, diæter og fik betaling for mistede fridage, så det var en god hjælp til den beskedne månedsløn. Af samme grund fik jeg min ansøgning om forflyttelse til Århus stillet i bero indtil videre.

Tre mand til ekspedition af et ringe antal rejsende kan med nutidens øjne synes rigelig, men der blev foretaget et meget effektivt eftersyn af al bagage og der blev skrevet adskillige rapporter på indsmugling. Jeg husker et tilfælde, hvor en ung mand havde været i Sverige og efter vores mening forsynet sig rigelig med alt muligt, flere habitter, sko og armbåndsure. Aviserne skrev da også, at i Tirstrup lufthavn blev man klædt af til skindet. Sagen endte i retten, vi fik medhold, men bøden blev lidt nedsat. Dengang skulle man også have pas for at rejse i de nordiske lande, så paspolitiet fra Grenå mødte op hver dag ved disse maskiner. Vi havde et godt samarbejde med politiet. Jeg husker et tilfælde, hvor en maskine fra udlandet, bestemt til Gøteborg, måtte mellemlande i Tirstrup på grund af dårligt vejr i Gøteborg. Blandt passagererne i denne maskine, var der en person som ifølge politiets eftersøgningsfortegnelse var efterlyst for værnemagerarbejde under krigen. Politiet bad os tage den pågældende ind til kropsvisitation. Han var meget vel-forsynet med schw.frc. og tilbød både politiet og os nogle frc. blot han kunne få lov til at flyve videre til Sverige. Der hjalp dog ingen kære mor; han måtte følge med politiet til Grenå for at stå til regnskab for sine gerninger under krigen.

Til befordring mellem Ebeltoft og Tirstrup lufthavn fik vi det meste af tiden stillet en stor amerikansk personbil »Chrysler« med automatisk gear til rådighed. Vognen var blevet indført af en hotelejer onkel fra U.S.A. Betingelsen, for at vi kunne disponere over vognen, var blot, at vi skulle transportere madvarer fra hotellet til ejerens restauration i lufthavnen. Ordningen fungerede tilfredsstillende for begge parter vedkommende.

I løbet af et årstid viste det sig, at de to ruter ikke var rentable, hvorfor de blev indstillet omkring 1. maj 1948. Ebeltoft var nu blevet normeret med en overassistentstilling, og da der ikke var arbejde ved toldstedet både til en overassistent og en assistent, bad jeg om at få min ansøgning om forflyttelse til Århus sat i kraft.

I løbet af et par måneder fik jeg på grund af overtoldinspektør Jark's indflydelse en uansøgt forflyttelse til Århus fra 1. juli 1948. Grunden til, at det blev en uansøgt forflyttelse, skyldtes, at man ellers ikke, selv som tjenestemand, var boligberettiget i Århus.

Jeg mødte til tjeneste i Århus den 1. juli, men allerede dagen efter blev jeg sendt på udkommando til Ebeltoft for at afløse under ferie i 14 dage, og selv skulle jeg også have ferie i en uge, så det var den store fidus.

Det var unægtelig en stor forandring at komme til at forrette tjeneste ved provinsens største toldsted, når man havde været i Ebeltoft i 7 år; jeg blev vel modtaget af såvel chefen, toldinspektør Buch-Jensen (Buch), som af hele personalet. I løbet af ca. 3 måneder lykkedes det ved hjælp af en kollega at få en lejlighed - om ikke ligefrem en ønskelejlighed, så dog en rimelig god lejlighed, så familien kunne blive samlet. Det blev til tyve meget dejlige år i Århus, hvor man fik indblik i alle toldvæsenets gøremål, traf gode kolleger hvoraf nogle blev ens venner for livstid.

Charmen ved tjenesten i Århus var bl.a.

at den var meget varieret, der var dengang en turnusordning, som man desværre har måttet droppe de fleste steder i det nuværende system, hvor man bliver uddannet til specialister.

Jeg startede i vejerboden, som dengang var et stort lokale forsynet med høje skråpulte, hvor man stod og skrev eller kravlede op på en høj taburet for at hvile benene. »Grove vægt« var i den del som vendte ud mod gårdsiden, »Fine vægt« og »Postvægten« i modsatte side ud mod havnen. Om vinteren når porten stod åben ud til pakhuset og porten i udleveringen også var åben, kunne det godt være en kølig fornøjelse, at have tjeneste der. Nå, tiderne ændrede sig til det bedre, og efter mange og lange drøftelser, hvor bl.a. Toldassistentforeningen i høj grad var involveret, lykkedes det at få lavet en lukket kioskafdeling i den side af vejerboden som vendte ud mod havnen. Det var en fantastisk forbedring. Vi fik almindelige skriveborde at arbejde ved og senere rigtige kontorstole. Den første tid, jeg var i Århus, havde vi ingen regnemaskiner til rådighed, men måtte bruge hovedet. Senere fik vi de såkaldte »Svingere«, for så efter nogle års forløb at få en elektrisk regnemaskine til hvert skrivebord.

Det var altid dejligt at forrette tjeneste i vejerboden, hvor der ofte var meget travlt, så der undertiden kunne opstå ret lang ventetid for nogle af de klarerende; derfor var der også visse firmaer, som fandt ud af, hvornår det var bedst at møde op. Jeg husker en, som vi kaldte »Sabbat-klareren«, fordi han altid mødte op lørdag eftermiddag, hvor der som regel ikke var særlig travlt, det var før der endnu var indført week-end lukning. Overopsynet i vejerboden bestod af to kontrollører/overkontrollør, hos hvem man altid kunne henvende sig, hvis der var særlige problemer. Navnlig overkontrollør Ødbergsen var en kapacitet på det tarifieringsmæssige område, men han var også den mand, som godt kunne give en speditør eller en lærling en

ordentlig omgang, når papirerne ikke var i orden.

Efter en måneds vejerbodstjeneste, kunne man f.eks. blive sat til tjeneste i Havneposten. Det var en meget blandet tjenestepost. Man havde døgtjeneste, som blev varetaget af tre assistenter/overassistenter på skift.

Under havneposttjenesten sorterede provianttildelingen til skibe i udenrigs fart, førelse af vagtjournal, havnehefte, diættjournal samt at sørge for at hoveddøren blev låst op om morgenen kl. 8 og låst igen om aftenen kl. 17. Se efter at lyset var slukket alle steder om aftenen og i tilfælde af højvande at se efter om grundvandspumpen i kælderen fungerede. Jo, man var også en slags portner. Om aftenen og natten skulle man være til rådighed for den toldbetjent som havde vagttjeneste i lodshuset, når der kom større skibe i havn fra udlandet med udfærdigelse af revers mv. og forsegling af proviantrum. Endvidere rejsegodseftersyn på Århus hovedbanegård. Om formiddagen lavede man kaffe til de kolleger som forrettede tjeneste i havnedistriktet. Det var ikke alene kollegerne som skulle have kaffe, men gennem mange år var det skik, at skibsmægler Kaj Jensen og Svendsen fra chokoladefabrikken »Elvirasminde« kom og drak kaffe sammen med os i »Kahytten« ved det runde bord, hvor der blev fortalt mange gode historier og drøftet aktuelle begivenheder.

I ferietiden var havneposten kun bemandet med to mand, hvilket medførte, at man havde nattevagt hver anden nat og som følge deraf fik en hel del overtid. Formanden for Toldassistentforeningen måtte derfor føre et nøjagtigt regnskab over, hvem der stod for tur, da det i høj grad var en økonomisk fordel med en sådan tjeneste, som strakte sig over 14 dage.

Efter en måneds havneposttjeneste kunne man så eventuelt komme til at forrette egentlig havnetjeneste. Havnen var dengang opdelt i nordhavnen og sydhavnen.

Nordhavnen bestod af IV. distrikt, som udelukkende omfattede ekspeditionen af alt toldgods, som kom med københavnerbåden C.F. Tietgen og Hans Broge. I. distrikt omfattede den øvrige del af nordhavnen og begge distrikter havde til huse i toldkammerbygningen. Senere lod Århus havnevæsen bygge en ny toldkontrolbygning ved roden af pier III, hvortil en stor del af ekspeditionerne blev henlagt, efterhånden som havnen udbyggedes mod nord. I nordhavnen kom de fleste stykgodsbåde og så at sige alle eksportbåde, M/S Tunis, M/S Marocco, S/S Borodino og hvad de nu ellers hed. I det hele taget skete der en rivende udvikling indenfor stykgodstrafikken med liniebåde, efter at Århus havde opnået status som basishavn.

I sydhavnen var distriktet opdelt i II. og III. distrikt. Det var hovedsagelig massevarer som blev losset her, såsom kul, foderstoffer og forskellige produkter til Århus Oliefabrik, som copra, palmekerner og andre olieholdige varer. Et par gange kom der også et hvalfangerfartøj med hvalolie. Det var ellers i benzinhavnen på østmolen, en del af III. distrikt, den store udbygning skete. Nye benzinselskaber skød op og de bestående som Esso og BP byggede større og større tankanlæg. Toldkontrolbygningen var placeret i Polensgade med høje kornpakhuse som nærmeste nabo. Oprindeligt egentlig kun et vagtlokale, men efterhånden som trafikken udviklede sig i sydhavnen, blev der bygget til den oprindelige bygning og oprettet en selvstændig kontrolpost med kassererkontor, kontrollørkontor, toldbetjentstue og opsynskontor. Opsynstjenesten blev varetaget af en assistent/overassistent og en toldvagtmester, som til rådighed havde to eller tre toldbetjente. Overopsynet bestod af to kontrollører på skift, idet de samtidig havde tilsyn med toldkontrollen på godsbanegården, hvor en assistent, en toldpakhussarbejder og en kontorassistent gjorde tjeneste.

Når der kom en tankbåd med benzin,

hvad der efterhånden skete ret ofte, var det assistentens opgave at kontrollere, at alt gik rigtigt til. Inden losningen kunne påbegyndes skulle man ud for at lukke vand ud af den tank, som selskabet skulle have benzinen pumpet ind i. Pejle tanken og plumbere forskellige rørledninger og ventiler. Når benzinlasten var blevet pumpet ind i tankanlæget og faldet til ro, skulle man atter ud for at lukke vand ud af tanken, pejle og tage temperaturen i tanken eller tankene.

Den første gang jeg var på en sådan ekspedition var sammen med overkontrollør Ødbergsen, og jeg skal love for, jeg fik lært at pejle benzin. Ødbergsen krævede selv først op ad den udvendige, lodrette jernstige. Tanken var forsynet med gennemgående standglas, hvori der var placeret termometre tre forskellige steder og ventiler, så man kunne lukke benzin ind i standglasset i forskellige højder. Når man så havde fundet ud af en gennemsnitstemperatur og aflæst pejløjden på den skala, som var monteret ved siden af standglasset, skulle forvalteren ved benzinselskabet og derefter jeg se, om vi kunne komme til samme resultat. Det var en noget besværlig procedure og heldigvis gik teknikken da også i den rigtige retning, så flere tanke efterhånden blev forsynet med automatisk pejleanordning. På det tidspunkt, da jeg rejste fra Århus, var der stadig tanke, hvor man måtte helt op på toppen med pejlebånd og termometer og sænke det ned gennem et pejl hul for at finde frem til det rigtige resultat.

Omtrent den samme forestilling gentog sig, hvis der kom en last palmeolie til Århus Oliefabrik, blot foregik pejlingen inde i fabrikken, hvor der var mindst 40 graders varme, og hvor der bl.a. skulle gives tillæg for den olie som var i rørledningen; husk på olien kostede var det 5 eller 8 øre pr. kg i told. En festforestilling var det også, når der kom en båd med mælkepulver. Der skulle udtages prøver efter ganske bestemte

regler og prøverne sendes til undersøgelse hos veterinærkontrollen, inden partiet kunne frigives. Ved sådanne lejligheder var Ødbergsen også altid foregangsmand; det skulle gøres rigtigt, kontrollørkontoret flød med mælkepulver, så man næsten skulle tro, man var havnet i et mølteri; men festligt var det.

Når man efter ca. et års forløb havde forrettet tjeneste i vejerboden, havnen, godsbanen og havneposten, kunne man få lov til at forrette tjeneste i forbrugsafgifterne i 6 måneder. Forinden skulle man dog helst have været på det der blev kaldt E-kontoret, hvor ekspeditionen af motor-køretøjer, både nye og brugte, fandt sted. Efter at have været på E-kontoret en måned, kom man ind på kontoret ved siden af, det såkaldte C-kontor. Her var der mange forskellige arbejdsopgaver, f.eks. registrering af alle forbrugsafgiftsvirksomheder, såsom chokolade- og tobaksvirksomheder, vinhandlervirksomheder, konsumisvirksomheder, parfumevirksomheder, benzinafgiftsgodtgørelse og hvert kvartal modtagelse af alle tobak- og chokoladeregnskaber med tilhørende fakturaer fra de anmeldte virksomheder. Disse regnskaber blev indsendt til Inspektoratet for Tobaksbeskatningen i København til revision. Endvidere blev alle rapporter og korrespondance vedrørende forbrugsbeskatningen skrevet på dette kontor.

Kontrollen vedrørende forbrugsafgifterne var opdelt i tre hold, i dag kalder man det sektioner. Et hold, der som regel bestod af tre-fire assistenter/overassistenter, havde kontrollen med restaurationer, øldepoter og vinhandlere. Et andet hold havde kontrollen med chokolade- og tobaksvirksomheder og et tredje hold øvrige forbrugsafgifter såsom parfume, konsumis, kontrollen med landbrugsvirksomheder m.fl., der havde bevilling til benzinafgiftsgodtgørelse, der senere blev afløst af bevilling til farvet benzin, samt »Omsen«, da den blev indført.

Som overopsyn for hvert sit område var der en kontrollør/overkontrollør samt vice-toldinspektør Daniel Nielsen, der tillige var souschef for toldinspektøren.

Det var meget interessant og spændende at forrette tjeneste i forbrugsafgifterne i nogle måneder, selvom restaurationskontrollen efterhånden godt kunne komme til at »hænge en ud af halsen«. Netop det med restaurationskontrollen vil jeg vende tilbage til senere.

I chokoladebeskatningen havde vi foruden et stort antal mellemhandlere og hjemmefremstillere tre ret store chokoladefabrikker: »Elvirasminde«, »Brdr. Christensens chokoladefabrik« og »Carletti« v/ Brdr. Jakobsen.

I forbindelse med årsopgørelsen i disse fabrikker faldt der gerne en lille chokoladepakke af til »tolderne«. I restaurationskontrollen var man derimod mere tilbageholdende med at modtage »gaver«, men enkelte steder kunne man ikke undgå at spise frokost eller middag, det ville være en fornærmelse mod restauratøren, hvis man undsløg sig.

Når man forrettede tjeneste i forbrugsbeskatningen, skulle man på bestemte dage i månedens løb have havnetjeneste om aftenen/natten, såfremt der var diættjeneste. Det var en aftale med overopsynet, at man holdt fri næste dags formiddag, såfremt tjenesten havde strakt sig ud over midnat.

Jeg husker engang at en kollega, som skulle have tjeneste en sommersøndag eftermiddag, kom til mig og spurgte, om jeg ikke nok ville tage tjenesten for ham, da han gerne ville ud i sit sommerhus ved Aistrup strand. Da jeg ikke skulle noget særligt, tog jeg tjenesten for ham under forudsætning af, at han ville godtgøre mig tjenesten en anden gang, det glemte han i øvrigt fuldstændig. Den samme kollega, som var tre år ældre i tjenesten end jeg, gratulerede mig med min udnævnelse til overassistent med bemærkningen om, at så var vi jo kol-

leger igen!! Samme kollega var forøvrigt ved festlige lejligheder en storartet selskabsmand, der kunne fortælle mange muntre historier.

For mit eget vedkommende var jeg aldrig ked af at forrette tjeneste om aftenen, da jeg nærmest så det som en sport, hvis man kunne fange nogle småsmuglere. Bødeandelene for den slags rapporter gik ubeskåret i egen lomme, hvorimod bødeandele i forbindelse med forbrugsrapporter gik i en pulje til fordeling blandt assistentforeningens medlemmer.

De fleste af de mere eller mindre professionelle smuglere, som opererede på Århus havn dengang, havde blandt toldere et øgenavn, som f.eks. »Kultyvæn«, »Spidsmussen«, »Gorillaen«, »Røde Alex«, »Den tredje mand« og flere andre. Der var bl.a. en lille bogtrykkerlærling, som ikke kunne holde sig fra skibene, og altid skulle have nogle pakker cigaretter med i land. Den første gang, jeg tog ham i smugleri, lod jeg nåde gå for ret, da han lovede, at det ikke skulle gentage sig, men han holdt ikke sit ord og så måtte der selvfølgelig skrives rapport.

Et af de mere usædvanlige smugleriforsøg, jeg blev indblandet i, tog sin begyndelse, da jeg hjemme fra vores lejlighed i nærheden af havnen, bemærkede, at to amerikanske søfolk afleverede et par kartoner cigaretter til en mand, som jeg flere gange havde set færdes på havnen.

Jeg stod omklædt for at rejse på et hjemmeværnskursus, men alligevel kunne jeg ikke dy mig for at gribe ind. Jeg fik fat i min cykel og kørte efter smuglerne. Desværre forsvandt søfolkene ind mellem nogle jernbanevogne, da vi kom hen på gasværkskajen. Manden fra land, der havde fået cigaretterne, som jeg straks havde sikret mig, havde jeg dog stadig ved min side. Vi fulgtes ad til kontrolbygningen på vestkajen, hvor jeg ville gå ind for at nedskrive mandens data. Desværre havde jeg ingen nøgle til døren på mig. Jeg stillede min cy-

kel fra mig, og da der var et skib som lossede ved 10 meter kajen, regnede jeg med at træffe en kollega der. Pludselig sprang smugleren på sin cykel og spurtede af sted og mig bagefter, idet jeg råbte til nogle som kom gående: »Stop manden«. Heldigvis var der en af »havnens løse fugle« iblandt, som spurgte om manden havde stjålet noget, hvad jeg bekræftede, jeg skulle ikke have fortalt, at det drejede sig om et smugleri. »Pigebarnet« fortalte derefter, at hun godt kendte manden og at han boede i Skolegade nr. det og det.

Jeg fik fat i en nøgle til kontoret, gjorde mine notater, og da jeg efter 8 dages forløb igen tiltrådte tjenesten, var hele sagen med assistance fra politiets side opklaret.

Også i et andet tilfælde kom jeg til at blande mig i en smuglerisag. Jeg var en søndag formiddag ude at cykle en tur, da jeg fik øje på en mand, jeg kendte fra havnen for smugleri; han kom cyklende i modsat retning med en stor taske på bagagebæreren. Det slog straks ned i mig, at der sikkert var smuglervarer i tasken. Jeg vendte om og fulgte på afstand efter manden. Han stoppede op og gik ind i en kiosk. Gennem kioskvinduet kunne jeg se, at han tog både cigaretter og flasker op af tasken, som han ville sælge til kioskmanden. Jeg gik ind, viste mit toldtegn, og så var det løb kørt. Kriminalpolitiet blev tilkaldt, og vi tog smugleren med og foretog senere en ransagning på mandens bopæl, uden dog at finde flere varer end dem, han havde haft i tasken. Sådan gik den søndag for mit vedkommende.

Når man havde diættjeneste om aftenen, blev man altid inspiceret af en kontrollør fra overopsynet, og så skulle man være på sin post for at kunne gøre rede for hvilke skibe, der lossede, og hvornår de ventedes færdiglosset. Det skete også, at toldinspektøren gik en aftenur på havnen og han kom så altid ind for at hilse på. Da toldinspektøren engang kom på en sådan runde, hvor en kollega havde tjenesten og sad i vagtlokalet for nedrullede gardiner, be-

mærkede toldinspektøren, om det ikke ville være praktisk at have gardinet rullet op, så man kunne se, hvad der egentlig foregik på kajen.

Selvfølge ligt var det toldbetjentene, der dels ved inkvirering af skibene og dels ved patruljering på havnen, afløre de største smuglerier.

Da jeg kom til Århus, var der i en del år en overtoldvagtimester P. Paulsen, som var særlig skrap til at afløre smuglerier. Han kunne få toldbetjentene til at finde smuglervarerne de mest utrolige steder om bord i skibene. De forskellige sprog så han stort på; han snakkede bare løs både på dansk og en slags udenlandsk og fik altid held til at finde »synderen«.

Fra 1950 fik jeg et lille ekstra job som meddeler til dagbladet »Demokraten« vedrørende havnenyt. Der skete tit ting på havnen, som bladet meget gerne ville skrive om, det kunne være om smugleri eller når der kom særlig store skibe fra fjerne destinationer og meget andet; alt havde interesse vedrørende livet på Århus havn, som efterhånden blomstrede op efter krigsårene. Århus Toldassistentforening var meddeler til Aarhus Stiftstidende, så vi udvekslede gerne nyhederne.

Formentlig på grund af min særlige interesse for smuglerierne, blev jeg af toldinspektør Buch anmodet om at være kontakthand til kriminalpolitiet i Århus, som tit blev involveret i optrevlingen af større smuglerisager. På denne måde blev jeg også kontakthand til eftersøgningstjenesten i København, hvor min gamle kursuskammerat, Boserup, (nu pensioneret distrikts-toldchef) var manden, der samlede alle oplysninger fra ind- og udland, efterhånden som nye kontakter blev knyttet. Det var spændende opgaver, som medførte, at jeg kom til at tilbringe mange dage sammen med kriminalpolitiet. Det skete også, at vi måtte bevæge os udenfor Århus tolddistrikt. Ved en lejlighed var vi taget til cementfabrikken »Dania« ved Mariager

fjord, som hørte under Hobro tolddistrikt. Vi fik ordnet sagen med en udenlandsk sømand om bord på et skib, som havde smuglet betydelige mængder cigaretter. Dagen efter blev jeg ringet op af toldforvalteren i Hobro, som bebrejdede mig, at vi havde været i hans tolddistrikt uden at meddele ham det. Jeg måtte selvfølgelig give en undskyldning, jeg havde slet ikke tænkt på, at der kunne være noget forkert ved det, da sagen havde udløber til en mand fra Århus, som sad fængslet. Så blev jeg så klog; kriminalpolitiet har normalt ikke så strenge grænser for deres virkefelt.

I 1954 blev jeg valgt til formand for Århus Toldassistentforening og var det til 1962. Jeg afløste overassistent R.K. Sørensen, som havde fået foreningen til at fungere på en særdeles effektiv måde, ikke mindst i en sag vedrørende »Middeltalsdiæterne«, hvor overassistenterne kom til

at stå i et modsætningsforhold til kontrol-løjerne. Overassistenterne gik dog af med sejren. Dengang var der ikke noget, som hed samarbejdsudvalg. Såvel Toldassistentforeningen som Toldbetjentforeningen var ret betydelige faktorer i samarbejdet med toldstedschefen. Formanden for Toldassistentforeningen skulle f.eks. hver måned komme med forslag til den kommende måneds tjenestefordeling for assistent/overassistentpersonalet. Forslaget blev forelagt vicetoldinspektør Daniel Nielsen til godkendelse. Som regel blev tjenestefordelingen, der var udarbejdet på grundlag af en ganske bestemt turnusordning, godkendt. Undertiden kunne der blive nogen diskussion om, hvorvidt vi skulle have to eller tre mand til tjeneste i havneposten; det var et økonomisk spørgsmål for assistentpersonalet, hvorfor det var formandens opgave at overbevise vicetold-

Månedsmøde i Århus toldassistentforening.

inspektøren om, at det kun var absolut muligt at besætte posten med to mand.

I vinterhalvåret holdt vi i Toldassistentforeningen de såkaldte månedsmøder.

Et normalt månedsmøde foregik på den måde, at vi mødtes i den lille sal med medbragt madpakke, og så kunne der købes øl og snaps til maden. Også overopsynet var repræsenteret ved disse møder. Var der tilgået foreningen et nyt medlem, var det formandens opgave at byde det nye medlem velkommen. Det at være medlem af Århus Toldassistentforening medførte både rettigheder og pligter. Til rettighederne hørte, at man godt måtte give en omgang øl eller snaps til medlemmerne. Som regel havde et gammelt medlem hvisket den ny kollega i øret, at der var tradition for, at man gav en omgang.

Efter at maden var fortæret blev der drøftet tjenstlige problemer og da kunne bølgerne ofte komme til at gå højt, idet man fra opsynets side ikke altid var af samme opfattelse som overopsynet; men diskussionen endte altid i al fordragelighed. Efter at den tjenstlige del af mødet var overstået, var der mulighed for kortspil, bordtennis, billard eller blot almindelig selskabelighed.

Forår og efterår var der generalforsamling i foreningen, dog var der kun valg af bestyrelse om foråret. Efter generalforsamlingen blev der som regel serveret varm mad med tilhørende drikkevarer. Til denne spisning var der altid stor tilslutning, og der blev dækket op i den store sal. Chefen deltog aldrig i disse spisninger, derimod var der stor deltagelse fra overopsynet og overtoldinspektoratet. Personalet fra overtoldinspektoratet havde som regel »varmet op«, inden de kom på toldboden, så der blev hurtig en munter stemning. Ved en generalforsamling var stemningen efterhånden blevet så høj, at en toldinspektør i overtoldinspektoratet tilbød en af vore afløsningsassistenter, som havde tillagt sig et flot hageskæg, at de godt kunne være dus,

hvis toldinspektøren måtte trække ham (afløseren) i skægget. Det fik han lov til. Jo, der var som regel god stemning og sent blev det også, inden de sidste forlod toldkammeret.

Mellem jul og nytår var der arrangeret juletræ for foreningens medlemmer med børn og voksne. Gennem flere år var toldassistent H.R. Skafte, (nu pensioneret vice-toldinspektør) en fortræffelig julemand, som forstod at tage børnene på den rette måde.

I februar/marts blev den årlige vinterfest afholdt med stor spisning. Som regel blev festen afholdt på toldkammeret, men da køkkenforholdene dengang var meget primitive, blev festen i nogle år henlagt til Frimurerlogen. De første år, jeg var i Århus, mødte damerne op i lange kjoler og herrerne i kjole og hvidt eller smoking. Det så festligt ud, men den skik blev efterhånden erstattet med almindelig påklædning.

I min formandstid indførte vi en høstfest. Første gang blev den kaldt en høst- og gulvindvielsesfest; grunden var, at der var blevet lagt parketgulv i den store sal, og det skulle fejres, dog under mere beskedne former end vinterfesten.

Disse fester med damer var medvirkende til, at der var et godt kollegialt sammenhold i foreningen og ved toldstedet.

I løbet af efteråret 1954 blev man i stærke drikke kontrollen for alvor opmærksom på, at der vist var flere af de århusianske restaurationer, som solgte »sort« øl og spiritus. Det startede med, at man ved en gennemgang af to øldepoters kunderegnskab kunne se, at der blev leveret ualmindelig meget øl til mindre handlende, såsom købmænd og cigarhandlere. Ved eftersyn hos disse forretninger kunne man ikke finde tilsvarende kopi af ølsedler, som hos øldepoterne. Alt kunne således tyde på, at der blev skrevet fingerede navne på leverancer til f.eks. restauratører. I første omgang var det navnlig restaurationer beliggende i havneområdet, der var i kikkerten.

Da der var optræk til en meget omfattende eftersynskontrol, blev der tilført eftersynskontrollen mere personale fra andre afdelinger.

Efter at have forelagt vor begrundede mistanke om salg af »sort« øl for politifuldmægtig Erik Christensen (nu politimester i Århus), gik denne nølende med til, at vi skulle anholde to mistænkte salgsschauffører fra øldepoterne, hvor de var ansat. De to chauffører blev anholdt en tidlig morgen og i et grundlovsforhør fængslet for tre dage. De tre dage var tilstrækkelige til, at de rystede ud med en hel del navne på restaurationer, hvor de havde leveret »sort« øl. Straks vi havde navnene på flere restaurationer, blev der foretaget eftersyn de pågældende steder og alt regnskabsmateriale bragt til toldkamret for nærmere granskning.

Vi var hurtigt klar over, at det var en kæmpeopgave, vi var løbet ind i, hvorfor det blev foreslået, at vi skulle rekvirere assistance fra et eksperthold i Inspektoratet for Øl- og Spiritusbeskatningen. Vores vicetoldinspektør var ikke meget stemt for forslaget, men efter at sagen havde været forelagt chefen, blev det besluttet at anmode om assistance fra København.

Dagen efter ankom tre mand, nemlig overassistent/kontrollør Poul Rasmussen, (senere vicetoldinspektør, som desværre døde i en alt for ung alder); med sig havde han toldassistent C.A. Nielsen, nu tolddirektør, og toldassistent J.I. Schiermacher, nu kontrolchef. Sammen med os gik de straks i gang med at granske i de mange regnskabsbilag, vi havde hjembragt. Jeg må indrømme, at de havde en mægtig rutine i at finde de bilag, der var »sort« købt på. Ved hjælp af teknisk afdeling hos politiet, blev disse bilag affotograferet for at bruges som bevismateriale til rapporten.

Det blev efterhånden til adskillige rapporter, men vi arbejdede også alle hver aften til hen ad midnat. Hele stærke drikkekontrollen var blevet flyttet op på II.sal i

den store sal. Overkontrollør Ødbergsen, som på dette tidspunkt var leder af kontrollen, sad troligt sammen med os hver aften; han ville følge med i det hele. En aften kunne vi mærke på Ødbergsen, at han var lidt nedtrykt og fik da også forklaring på, at det skyldtes, at hans kone havde beklaget sig over, at han aldrig var hjemme.

For at mildne på det, besluttede vi at sende fru Ødbergsen en pæn blomsterdekoration, hvilket hun blev meget rørt over.

Efter at de enkelte sager var forhandlet færdig med restauratørerne og de havde godkendt det undtagne afgiftsbeløbs størrelse, var det en regel, at Poul Rasmussen, når han kom tilbage til II.sal, affyrede et mindre kanonslag, men med stor nok effekt til, at det kunne høres over det meste af toldkamret, hvor man så var klar over, at nu var der igen gået en restauratør i fælden.

Engang var der lige ved at opstå dramatik ved et afsluttende møde på toldkamret med en restauratør. Pludselig sprang restauratøren op og for ud på gangen. En af os gik straks efter ham, idet vi frygtede, at han ville begå selvmord på grund af sagens omfang; han var en nobel mand, som ellers drev en pæn forretning, men man kunne aldrig vide, hvad han i desperation kunne finde på. Det viste sig, at manden havde dårligt hjerte og for at dulme nerverne, var han gået ud for at tage sig en stor slurk cognac, som han havde medbragt i en flaske i inderlommen.

Jeg husker ikke, hvor længe københavnerholdet var i Århus, men i den tid de var der, havde vi et ualmindeligt godt samarbejde med dem, og vi var mange som lærte en hel del af deres besøg. Efter at københavnerholdet var rejst tilbage, fortsatte andre med efterforskningsarbejdet blandt de århusianske restauratører. Traditionen med at affyre et kanonslag, når en sag var afsluttet, blev bibeholdt, og toldassistent L.G. Larsen, (nu vicetoldinspektør) blev udnævnt til overkanoner.

De lokale blade »Demokraten« og »Aarhus Stiftstidende« lavede nogle fede overskrifter med navns nævnelse på alle de restaurationer, som havde solgt »sort«. En trespaltet overskrift lød bl.a. således: »4 Århus-restauratører får bødeforlæg på 102.000 kroner«. En anden overskrift: »Endnu 12 Århus-restauratører tiltalt for salg af »sort spiritus«. »Fire restauratører vedtog tirsdag formiddag at betale tilsammen 158.639 kr. i bøder og afgifter«. Det var godt avisstof dengang, og det var mange penge efter den tids målestok.

Da Ødbergsen den 1. februar 1956 blev udnævnt til toldforvalter i Kalundborg tog vi i Toldassistentforeningen ved et månedsmøde en festlig afsked med den mand, som i så høj grad havde været med til at præge Århus toldsted, så hvad var mere naturligt ved en sådan lejlighed end at affyre et af de omtalte kanonslag.

I kølvandet på de efterhånden mange sager mod restauratører i Århus kom der en dag en sag til erklæring fra Ombudsmanden. En restauratør havde klaget over, at de to toldtjenestemænd, som havde foretaget eftersyn i hans virksomhed, efter hans mening havde overtrådt deres kompetence, idet de i hans private lejlighed havde tømt indholdet fra en papirkurv ud på gulvtæppet. Vicetoldinspektør Daniel Nielsen var ret chokeret over denne sag. Ombudsmandsordningen var på daværende tidspunkt en ret ny institution. Da det var overassistent Hugo Jakobsen, der sammen med mig havde foretaget eftersynet i den pågældende virksomhed, fik vi sagen til erklæring, men vi kunne dog straks berolige vicetoldinspektøren med, at de fremførte påstande ikke havde noget på sig. Vi beskrev hele eftersynsforløbet, bl.a. at vi af restauratøren var blevet henvist til hans private lejlighed, hvor alt regnskabsmaterialet fandtes samt en del af restaurationens lager af spiritus. At vi også havde undersøgt papirkurven, ville vi ikke benægte, men ligefrem havde hældt hele indholdet

ud på gulvtæppet, kunne vi ikke godtage. I det hele taget var eftersynet foregået i den bedste forståelse med restauratøren. Grunden til klagen var sikkert den ret store bøde han var blevet kendt for sit salg af »sort øl og spiritus«.

Sagen blev tilbagesendt til Ombudsmanden og nogen tid efter kom der skrivelse om, at man ikke fandt grundlag for kritik af de pågældende tjenestemænds kontrol-eftersyn.

Arbejdet i DEN DANSKE TOLDETATS FORENING havde gennem flere år haft min store interesse, hvilket bevirkede, at jeg i 1950'erne blev valgt ind i hovedbestyrelsen for foreningen, hvor jeg efter bedste evne forsøgte at gøre min indflydelse gældende. Problemerne var måske ikke så store dengang, som de undertiden kan føles nu. Til gengæld forekommer det mig, at foreningen havde større indflydelse end nu, hvor der er et hovedsamarbejdsudvalg, og at der i direktoratet gennem flere år har siddet en meget stærk ledelse, som til syvende og sidst stort set bestemmer det meste.

Mit hovedbestyrelsesmandat beholdt jeg til 1969. Jeg var forinden blevet valgt ind i bestyrelsen for 1. kreds, hvorfra jeg trak mig tilbage i 1974. Jeg havde nogle gode og interessante år i foreningsarbejdet, hvor man traf sammen med mange gode kolleger fra hele landet.

I efteråret 1956 blev fra officiel side meddelt, at Svenska-Amerika liniens skibe nogle gange om året ville anløbe Århus havn for at medtage passagerer (emigranter) til U.S.A. og Canada.

De første gange M/S Stockholm anløb havnen, blev al bagage udførselskontrolleret i vejerboden og derefter kørt ud til olie-kajen, hvor der var rejst et stort telt, som passagerer og pårørende kunne opholde sig i, indtil skibet kom til kaj. Der var mange emigranter fra Fyn og Jylland som benyttede sig af den måde at forlade landet på.

I efteråret 1957 lod Århus havnevesen opføre en midlertidig ekspeditions- og

toldbygning på kornkajen til brug ved ekspedition af Amerika-skibene. Grunden til opførelsen af den midlertidige bygning var, at M/S Stockholm den 21. december ville anløbe Århus direkte fra U.S.A. som det første direkte juleskib til Jylland.

Det blev til i alt 5-6 anløb, så var det slut med den trafik, men der skete stadig store ting ved Århus toldsted. i 1960 blev der oprettet en fast daglig færgeforbindelse Århus-Halmstad, færgen bar navnet »Prins Bertil«.

Det bevirkede, at vi nu skulle foretage rejsegodseftersyn hver dag. Det blev derfor nødvendigt, at assistentpersonalet blev uniformeret, hvilket vi længe havde ønsket at blive, da vi tit havde rejsegodseftersyn ved skibe som kunne medtage et mindre antal passagerer. Der kunne ikke bevilges penge til, at hele personalet blev uniformeret på een gang, så det måtte strækkes over tre finansår.

I 1961 oprettede DANO LINIEN med den nybyggede båd »Holger Danske« fast færgeforbindelse Århus-Horten-Oslo; der var anløb tre gange om ugen, også om søndagen, hvilket forstærkede ønsket om uniformeringen.

Medens toldinspektør Buch var chef i Århus havde Toldassistentforeningen absolut hans bevågenhed, og som formand kom man i nær kontakt med ham. Vi var altid to mand fra bestyrelsen, formand og næstformand, når der skulle forhandles et eller andet spørgsmål. Valter Larsen, der var næstformand, og jeg var begge klar over, at hvis chefen begyndte at få røde kinder, skulle vi ikke gå videre i vore krav.

Toldinspektør Buch havde sin egen stil, f.eks. hilste han ikke på en toldassistent med håndtryk, det var først, når man var blevet overassistent, at man blev håndtryksberettiget.

Inden man kunne avancere til overassistent skulle man have forrettet tjeneste i mindst tre måneder i toldkammerposten - A-kontoret - den egentlige toldkammerad-

ministration, for at man kunne blive bedømt - få en anbefaling.

Årene gik, vi fik ny toldlov m.m. og tiden nærmede sig for momsens indførelse. I forbindelse med opstarten på denne nye lov, var vi nogle, som af en daværende overkontrollør, som forrettede tjeneste i beskatningen, blev spurgt, om vi kunne tænke os at gøre en indsats indenfor den lov. For mit eget vedkommende svarede jeg straks ja, også selv om det blev ved et andet toldsted, hvortil overkontrolløren bemærkede, det var sgu et kontant svar.

Det blev nu ikke momsen, jeg skulle beskæftige mig med i fremtiden, dertil udvalgte man nogle yngre kolleger. Jeg forrettede på daværende tidspunkt tjeneste i overopsynet på skift mellem havn og vejerbod, og det var jeg forøvrigt ganske godt tilfreds med.

I sommeren 1968 kom så det store opslag på stillinger som afdelingsledere ved de nye distriktstoldkamre. Jeg søgte 16 forskellige stillinger fordelt over samtlige toldsteder i Jylland, undtagen Århus, idet jeg havde så megen selvkritik, at jeg mente, der ikke var nogen chancer, eftersom flere meget velkvalificerede, ældre kolleger ville søge de opslåede stillinger.

Det blev så Randers, som til min store overraskelse gav bingo. Fra 1. november 1968 blev jeg udnævnt til toldinspektør med ekspeditions- og distriktskontrolafdelingen som arbejdsområde. Det skulle hurtigt vise sig, at man godt kan trives ved et andet toldsted end der, hvor man har tilbragt tyve af sine bedste år.

Randers toldkammer var jo ikke så monumental en bygning som Århus toldkammer set ude fra, til gengæld blev det efterhånden særdeles velindrettet. En stor fordel var det i hvert fald, at alle tre afdelinger, som der dengang var, kunne huses under samme tag, hvilket i mange andre byer ikke var tilfældet. Det, der pinte mig i starten, da jeg kom til Randers, var, at den tidligere toldkasserer, Hans Hansen, måtte

forlade sit dejlige kontor, for at give plads til mig som afdelingsleder. Vi var dog begge enige om, at som tiderne havde ændret sig, var der ikke noget at gøre ved det.

Randers tolddistrikt var efter den nye distriktsinddeling meget stort; Hobro, Grenå og Ebeltoft toldkamre blev nedlagt og skulle nu betjenes fra Randers. Efterhånden fik toldstedet tilført et stort personale, så opgaverne kunne varetages på en fornuftig måde. Det var et spændende distrikt at skulle være leder af. Grenå med fast færgeforbindelse til Varberg. Tirstrup lufthavn, som godkendt toldlandingsplads med trafik fra udlandet og godsregistreringssted for flygods. Desuden havnene i Randers, Hobro, Hadsund, Mariager og Ebeltoft; til rådighed for tilsynet med disse havne fik vi tildelt tre patruljebiler samt en mindre bil til brug ved godseftersyn hos de klarerende firmaer i distriktet.

Det var selvfølgelig en stor omvæltning, at toldpakhuse blev nedlagt og en helt ny fortoldningsprocedure blev indført, men takket være et dygtigt og interesseret personale kom det hele til at fungere, som det skulle.

Een gang om ugen, som regel hver onsdag, var afdelingslederne kaldt til møde hos distriktstoldchef Hellesen, hvor der var mulighed for at drøfte aktuelle problemer i de forskellige afdelinger. I disse møder deltog desuden vicetoldinspektør L.S. Andersen fra ekspeditionsafdelingen, vicetoldinspektør R.A. Ulrik fra afgiftsafdelingen og vicetoldinspektør Hans Hansen fra administrationsafdelingen.

Hellesen havde forøvrigt den skik, at han hver dag, efter at have læst den indgåede post, tog postmappen under armen og gik rundt til alle tre afdelingsledere, som så fik lejlighed til at se, om der var sager som

Daværende overtoldassistent J.K. Broberg fortæller spredte træk fra Randers toldsted i anledning af toldvæsenets 350 års jubilæum.

berørte ens egen afdeling. Det var dog ikke alene afdelingslederne, som fik dette daglige besøg; i mange tilfælde gik han gennem de fleste kontorer og spurgte personalet, hvorledes det stod til, og om der var problemer af nogen art.

Hos toldbetjentene var det patruljemeister T. Kappel, som på en yderst effektiv måde ledede toldbetjentenes daglige arbejde med patruljekørsel og inkvirering af skibene.

Det var selvsagt en stor skuffelse ikke alene for mig, men for hele personalet, da der i september 1971 skete en stor omlægning af tolddistriktet, en omlægning som efter min og mange andres mening var ganske overflødig. Vi måtte afstå Grenå, Ebeltoft og Tirstrup lufthavn til Århus. Hobro og Hadsund til Ålborg. Til gengæld fik vi en del kommuner ude vest på, bl.a. Karup med NATO-hovedkvarteret, en institution som gav ekspeditions- og distriktskontrolafdelingen en del arbejde med bevilling af toldfri varer til den efterhånden ret store styrke, som var stationeret i hovedkvarteret. Der var langt at køre, 75 km, når vi stikprøvevis skulle kontrollere de militærfly, som kom fra udlandet. En kontrol som ind imellem kunne give et godt resultat.

Der skete stadig store ændringer i et forsøg på at gøre toldvæsenet til en moderne og effektiv etat. Ikke mindst da vi fra 1973 blev medlem af EF, var det for os lidt ældre toldere en stor forandring, som vi forsøgte at leve op til.

I forbindelse med distriktsomlægningen blev nogle af toldbetjentene overført til afgiftsafdelingen. To af toldbetjentene indgik senere i assistentgruppen.

Indtil denne overflytning fandt sted, havde der været døgntjeneste for toldbetjentenes vedkommende på havnen, men efter at styrken var blevet reduceret, kunne der kun blive tale om en vagtordning indtil kl. 24.

Det var ikke nogen særlig tilfredsstillende ordning, idet der bl.a. kom en del polske

kulbåde, som efterhånden var berygtet for større smuglerier. Efter midnat var der således frit spillerum, hvad smuglerne da også hurtigt fandt ud af. Ved en bestemt lejlighed bragte Amts-Avisen en artikel om Randers havn og smuglerierne der, hvor jeg udtalte, at med det forhåndenværende personale kunne man ikke forhindre disse smuglerier. Det bevirkede, at man fra tolddirektoratet ringede til chefen, som fik pålagt at tilkendegive over for mig, at jeg ikke i fremtiden måtte udtale mig til bladene, men at kun chefen alene måtte gøre det.

Vi når så frem til 1. januar 1980, hvor der på ny skulle vendes op og ned på toldkammerens struktur. En ændring, som for mange veltjente afdelingsledere og vice-toldinspektører betød, at de måtte se sig rangeret ud på et sidespor og i flere tilfælde bevirkede, at de pågældende søgte deres afsked flere år før de normalt ville have gjort det - hvilket måske også var hensigten! Jeg er stadig af den opfattelse, at man fra styrelsens side kunne have fundet en smidigere måde at håndtere hele den ændring på, men det skulle åbenbart ske lige på og hårdt. For mit eget vedkommende holdt jeg ud i 3½ år under de ændrede forhold, selv om jeg mener, at jeg kunne have gjort fyldest på en mere effektiv måde end tilfældet blev; til gengæld var det en blid overgang til en pensionisttilværelse.

Jeg vil ikke afslutte denne beretning, hvor meget mere måske burde være taget med, om 50 års tjeneste i den danske toldetat, og hvor jeg trods store ændringer har haft så mange lykkelige år, uden at takke hele personalet ved Randers Distriktsoldkammer for et særdeles godt og loyalt samarbejde i det daglige. En særlig tak også til Randers Toldassistentforening for mange festlige sammenkomster, og jeg vil ønske for både nuværende og kommende toldere, at man - selv i en teknologisk tidsalder - må få tid til at leve i et harmonisk, kollegialt samvær uden al for megen skelen til karriere-ræset.

Toldhistoriske noter

Toldhistorisk efterlysning

I forbindelse med en lokalhistorisk undersøgelse af modstandsbevægelsens historie i Gentofte Kommune, som foregår i samarbejde med Frihedsmuseet og Lokalhistorisk Arkiv for Gentofte Kommune, efterlyses forbindelse til toldere, som har været engageret i illegale transporter langs Øresundskysten, nærmere bestemt den del, der dækker Gentofte Kommune - først og fremmest Hellerup Havn, Tuborg Havn og Skovshoved Havn.

Toldhistorien på vej

Som det kunne meddeles i Zise 1985/2 har en Dansk Toldhistorie igennem længere tid været under forberedelse. Og nu er det alvor. Under udgivelse er bind I om tiden fra middelalderen indtil 1660, udarbejdet af den tidligere redaktør af Zise, Mikael Venge.

Færdigskrevet er tillige bind V med Paul Gersmann som hovedforfatter og med bidrag af P.O. Tobiesen Meyer og Alf Therkildsen.

I arbejde er endvidere tre flittige historikere med hvert sit af de mellemliggende bind - Henrik Becker-Christensen, Henrik Fode og Anders Monrad Møller. Går alt, som det bør og skal, vil fembindsværket være fuldent i foråret 1990 - med Jens Lorentzen i spidsen for den grafiske tilrettelæggelse.

I denne situationsrapport skal læseren blive skånet for en nøjere redegørelse for de mange forskellige arbejdsgrupper og udvalg, som i denne forbindelse er eller har været i virksomhed. Det skal blot anføres, at yderligere følgende er involveret: Tolddirektør C.A. Nielsen, professor Hans Chr. Johansen, vicedirektør Kaj Elkrog og overtoldassistent Gunnar Jakobsen.

Desuden ønskes nærmere oplysninger om gruppen Lysglimt, nærmere bestemt om toldinspektør G. Kofoed Hansens indsats i gruppen.

Såfremt man kan bidrage med oplysninger, bedes men henvende sig til:

cand.mag. Hasse Neerbek
Margrethevej 1, 5.tv
2900 Hellerup,
Tlf. 01 62 04 59

Derimod bør alt muligt pres lægges på Zise's læsere med henblik på at bestille det længe savnede værk. På anden vis vil blive bekendtgjort det særtilbud, som personlige medlemmer af Toldhistorisk Selskab kan nyde godt af. Medlemmer af Selskabet er at forstå som folk, der abonnerer på Zise. Eftersom oplagets størrelse ikke er endeligt fastlagt, vil en hurtig indsendelse af bestillingskortet være meget velkommen. Og toldvæsenets ansatte vil notere sig den næsten umærkelige og smertefri betalingsmetode, som her tilbydes.

Når alle interesserede bør mobiliseres, hænger det naturligvis tillige sammen med det forhold, at økonomien i et projekt som dette i den sidste ende kan være lidt svær at forudse. Derfor - og for ikke at bringe Toldhistorisk Selskab i nogen som helst form for økonomisk knibe - bør alle gode viljer forenes. Subskriber!

I øvrigt vil mangeårige læsere rundt omkring i de fem bind kunne nikke genkendende til et og andet. Artikler i Zise har ud over deres selvstændige værdi også i vid udstrækning kunnet tjene som råmateriale for forfatterne af den store toldhistorie.

Når de fem bind så er udkommet, er hi-

historien skrevet, og hvad så? Ved første øjekast kunne det se ud, som om Zise dermed er overflødiggjort, eftersom alle og enhver nu blot kan slå efter i Dansk Toldhistorie!

Men nej, dels er der en historie efter denne, dels sker der normalt det, når samvittighedsfulde og kyndige historikere har været i arbejde - og de involverede vil på

det bestemteste hævde, at de besidder nævnte kvaliteter - så hænder det uvægerligt, at man kommer til at berøre og rejse langt flere problemer end det er muligt at få afklaret i selv fem bind á 300-450 sider. Så tværtimod vil fremkomsten af Dansk Toldhistorie i fremtiden betyde inspiration til endnu flere artikler til Zise.

Så også af den grund: Subskriber!

Inde i bladet

<i>A H Larsen:</i>	Grænsekontrol i en bevæget tid II.	99
<i>Anders Monrad Møller:</i>	Toldmuseet i Bordeaux	118
<i>Svend Aage Ballisager:</i>	Strejftog gennem 50 år	120
<i>Toldhistoriske noter</i>		146

Formanden uddeler sange ved generalforsamlingsspisningen i Århus toldassistentforening, jf Svend Aa. Ballisagers artikel.